

”ENEMMÄN OLLU AINA HYVÄ JUTTU KU HUONO JUTTU”

Lahtelaisesta lastensuojelulaitoksesta itsenäistyneiden nuorten koke-
muksia jälkihuoltopalveluista

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2011
Ninja Kajanoja

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

NINJA KAJANOJA: ”ENEMMÄN OLLU AINA HYVÄ JUTTU KU
HUONO JUTTU”
Lahtelaisesta lastensuojelulaitoksesta itsenäistyneiden
nuorten kokemuksia jälkihuoltopalveluista

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö,
62 sivua, 5 liitesivua

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lahtelaisesta lastensuojelulaitoksesta itsenäistyneiden 18–22-vuotiaiden nuorten kokemuksia lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluista. Tavoitteena oli saada mahdollisimman totuudenmukainen ja monipuolinen kuva jälkihuoltopalveluista nuorten näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksen tarkoituksena oli auttaa lastensuojelulaitoksen työntekijöitä selvittämään, miten he voisivat kehittää jälkihuoltotyötään ja tarjota nuorille laadukkaita jälkihuoltopalveluita.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluin kuudelta vielä jälkihuollossa olevalta tai jälkihuollon jo päättäneeltä nuorelta. Aineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin mallia.

Lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluiden osalta tutkimustulokset osoittivat, että nuoret olivat tyytyväisiä palveluihin. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että nuorille tärkeintä oli se, että lastensuojelulaitoksen tukeen pystyi luottamaan ja tarvittaessa apua sai keneltä tahansa työntekijältä. Nuorten mielestä jälkihuoltopalvelut olivat heidän tilanteessaan riittävät, mutta he ilmaisivat myös epäilyksensä työntekijöiden ajan riittävyydestä, mikäli nuorella olisi enemmän ongelmia itsenäistymisensä kanssa.

Tutkimustulokset osoittivat, että vaikka nuoret kokivat jälkihuoltopalveluiden vaikutuksen jokapäiväiseen arkeen vähäisenä, niin he olivat kuitenkin saaneet tukea monenlaisiin asioihin jälkihuollossa olonsa aikana. Jälkihuoltopalveluiden kehittämiseen nuorilta ei löytynyt paljoakaan ideoita tai asioita, joiden he omalla kohdallaan olisivat toivoneet olevan toisin.

Avainsanat: itsenäistynyt nuori, jälkihuolto, lastensuojelu, sosiaalinen tuki, sosiaalipedagogiikka

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

NINJA KAJANOJA: "IT HAS ALWAYS BEEN A BETTER THING
THAN A BAD THING"
Young People Experiences of After Care services

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with children and young people,
62 pages, 5 appendices

Spring 2011

ABSTRACT

The goal of this research was to find out the experiences of adolescents aged between 18 and 22 years of old child welfare institutions' after care services. The aim was to get the most truthful and versatile picture of after care services from the adolescents' point of view. The objective of this research was to help the employees of the child welfare institution to discover how they could improve their after care work and provide good quality adolescent after care services.

The research was qualitative in nature and the method used was a theme interview. The material used in the research was collected from six adolescents some of whom were still in the after care and some had already finished it. Material related content analysis was used to analyze the collected material.

The research results showed that the adolescents were pleased with the after care services. Based on the result, we could say that the most important thing to the adolescents were that they could rely on the support given by the child welfare institution and its employees. Adolescents said that the after care services were adequate in their circumstances but they also expressed their doubt about the sufficiency of employee's time if the adolescent would have bigger problems with her / his independency.

The research results showed that even if the adolescents experienced the effect of the after care services to a daily life minor they had still gotten support for many kinds of things during their after care. The adolescents didn't have much ideas to improve the after care services or say what they would have wanted to be done differently in their situation.

Key words: after care, becoming independent adolescent, child welfare, social pedagogy, social support

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELU	2
2.1	Lastensuojelulain tarkoitus ja tavoitteet	2
2.2	Avohuollon määrittelyä	4
2.3	Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto osana sijaishuoltoa	6
2.4	Lastensuojelu ja jälkihuolto tilastoina	8
3	SIJAISHUOLLOSTA ITSENÄISEEN ELÄMÄÄN	11
3.1	Jälkihuolto osana lastensuojelua	12
3.2	Jälkihuollon sisältö	14
3.3	Jälkihuoltoon panostamisen tärkeys	16
3.3.1	Aiempiä selvityksiä ja tutkimuksia jälkihuollon toteutumisesta	17
3.3.2	Jälkihuollon tavoitetila	19
3.4	Lastensuojelulaitoksen tarjoamat jälkihuoltopalvelut	19
4	SOSIAALIPEDAGOGIIKAN TOTEUTUMINEN JÄLKIHUOLLOSSA	20
4.1	Sosiaalipedagogiikka työotteena	21
4.2	Sosiaalipedagogiikka lastensuojelulaitoksen jälkihuoltotyössä	23
5	ITSENÄISEEN ELÄMÄÄN ASETTUVA NUORI JA TUEN TARVE	25
5.1	Nuoruuden kehityshaasteet ja itsenäistyminen	26
5.2	Sosiaalinen tuki	28
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN	29
6.1	Tutkimustehtävät	31
6.2	Tutkimusmenetelmä	31
6.3	Aineistonhankinta ja käsittely	32
6.3.1	Kohderyhmän valikoituminen	33
6.3.2	Teemahaastattelu	33
6.3.3	Sisällönanalyysi	35
7	TUTKIMUSTULOKSET	38
7.1	Jälkihuollon aloittaminen	38
7.2	Jälkihuollon toteutuminen	40
7.3	Ajatuksia jälkihuollosta	44

8	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
9	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	53
10	POHDINTA	55
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	63

1 JOHDANTO

Tapaamme lastensuojelussa usein nuoria, joille tulevaisuus asettaa tavallista suurempia haasteita. Näiltä nuorilta odotetaan jopa enemmän kuin niiltä nuorilta, jotka eivät ole olleet lastensuojelun asiakkaina. Heidän on pärjättävä itsenäisessä elämässä, sillä harvoilla on paikkaa mihin palata. (Laaksonen 2005, 7.)

Tutkimusaiheena jälkihuolto on ajankohtainen siitä syystä, että sen tilaan on viime vuosina kiinnitetty entistä enemmän huomiota ja siihen on ryhdytty panostamaan sekä sen merkitystä nuoren elämään on alettu arvostamaan. (Känkänen 2009, 238). Jälkihuollon tärkeys perustuu siihen, että yhteiskunnan velvollisuus on saat-
taa nuori sijaishuollosta hiljalleen jälkihuollon kautta itsenäiseen elämään. Lisäksi jälkihuollon tarjoamalla muutaman vuoden tiiviillä tuella on mahdollista ehkäistä nuoren syrjäytyminen yhteiskunnasta. Onnistuminen jälkihuollossa on myös työn-
tekijän motivaation ja jaksamisen kannalta keskeistä. (Känkänen & Laaksonen 2006, 44.)

Ennen tutkimusaiheen valintaa omassa mielessä oli ollut jo jonkin aikaa ajatus siitä, että opinnäytetyön aihe liittyisi jollain tavalla lastensuojeluun. Tavoitteena oli lisätä omaa ammatillista tietämystä lastensuojelusta tulevaisuutta ajatellen. Lisäksi toiveena oli, että aihe olisi lähtöisin työelämän tarpeista. Sellainen löytyi-
kin Lahden ammattikorkeakoulun verkkosivustolta, jonne eräs lahtelainen lasten-
suojelulaitos oli jättänyt oman toimeksiantonsa. Aiheeksi muodostui lastensuoje-
lulaitoksesta itsenäistyneiden nuorten kokemusten selvittäminen heille tarjottuihin
jälkihuoltopalveluihin liittyen.

Tutkimusaiheesta mielenkiintoisen teki se, että aikaisempia tutkimuksia jälkihuol-
lost nuoren näkökulmasta katsottuna löytyi vähän. Koen aiheen kuitenkin tärke-
äksi, sillä sijaishuollon aikana alkanut työ nuoren saattamiseksi pärjääväksi ja
itsenäiseksi kansalaiseksi saa jatkoa ja vahvistusta jälkihuollon aikana. Tästä syys-
tä jälkihuollolla ja sen onnistumisella on tärkeä osa nuoren elämässä ja se tulisi
toteuttaa nuoren kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

2 LASTENSUOJELU

Lastensuojelua on vaikea määritellä yksinkertaisesti, sillä laaja-alaisuudessaan se ulottuu lapsen kasvuolojen kehittämisestä huostaanottoon. Yleisellä tasolla määriteltynä lastensuojelu on lapsen hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämistä ja turvaamista. Olennaista on lapsen kehityksen ja terveyden turvaaminen ja sitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. (Bardy 2009a, 11; Bardy 2009b, 41.) Taskisen (2010, 19) mukaan lastensuojelu on osa laajempaa lasten suojelua, joka perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksella pyritään turvaamaan kaikille lapsille oikeus muun muassa erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lisäksi sopimuksella pyritään turvaamaan lasten osallisuus omien asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon. Nämä sopimuksen mukaiset oikeudet pyritään toteuttamaan edistämällä lasten hyvinvointia, kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Näin ollen lasten suojelu ei toteudu pelkästään lastensuojelutoimenpiteiden puitteissa. (Taskinen 2010, 15, 19.)

2.1 Lastensuojelulain tarkoitus ja tavoitteet

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Uuden lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksien ja edun huomioiminen lastensuojelua toteutettaessa sekä turvata lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja palvelut. Tutkimuksen kannalta olennaisin muutos uudessa laissa koskee jälkihuoltoa. Määräyksiä muutettiin niin, että sijaishuollon tai sijaishoidon päättymisen jälkeen kunnan on järjestettävä jälkihuolto myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen yhtäjaksoisesti vähintään kuusi kuukautta kestäneen ja lapseen yksin kohdistuneen sijoituksen päättymisen jälkeen. (Mahkonen 2008, 26, 42; Taskinen 2010, 9–10.)

Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella 18–20-vuotiasta henkilöä. Puhekielessä määritelmät lapsuudesta ja nuoruudesta voivat hyvinkin vaihdella, mutta lastensuojelussa lain mukaiset ikäraajat vaikuttavat lap-

sen tai nuoren juridisiin oikeuksiin ja lastensuojelutoimenpiteisiin. (Taskinen 2010, 9.) Lisäksi käytännössä lastensuojelu huomioi lapsia ja nuoria eri tavoin iän mukaan (Aaltonen & Heikkinen 2009, 165).

Lastensuojeluksi määritellään aikaisemmin mainittu lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lisäksi lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä edellä mainittuihin liittyvät sijaishuolto ja jälkihuolto ovat osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lastensuojelun lisäksi kunnan tulee järjestää ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 § – 3 a §, Rätty 2010, 4; Taskinen 2010, 22–23.)

Kuten YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa sanotaan, niin myös lastensuojelulaissa määritellään, että lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Laissa määritellään myös, että ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Viranomaisen on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle apua riittävän varhain sekä tarvittaessa ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 § – 2 §.)

Lastensuojelulain (417/2007, 4 §) tavoitteet ilmenevät laissa olevista *Lastensuojelun keskeisistä periaatteista*. Niiden mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia sekä tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on myös pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lisäksi lapsen etu on aina oltava ensisijalla sekä lastensuojelun tarvetta arvioitaessa että lastensuojelua toteutettaessa.

Lastensuojelun keskeisten periaatteiden mukaisesti Rätty (2010, 8) ja Taskinen (2010, 8) sanovat lastensuojelun yhtenä kantavana tavoitteena olevan varhainen

puuttuminen perheen ongelmiin, jotka voivat aiheutua esimerkiksi perheen päihde-, mielenterveys- tai taloudellisista ongelmista. Bardyn (2009b, 41) mukaan lastensuojelussa yksittäiset tilanteet vaihtelevat suuresti, mikä tarkoittaa sitä, että joskus riittää lyhyt tilapäinen apu, joskus taas tarvitaan tukitoimia läpi lapsuuden ja jopa seuraavaankin sukupolveen. Edellä mainituissa ajatuksissa yhteisenä tavoitteena on se, että lastensuojelun tukitoimiin ryhtyminen tulisi aloittaa mahdollisimman varhain ongelmien ilmetessä, jotta perheen vaikeudet eivät kasaantuisi ja pitkittyisi mahdottomiksi ratkaista.

2.2 Avohuollon määrittelyä

Lastensuojelun eri tukitoimista on valittava se, jolla puututaan vähiten lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen. Tällä tavoin lastensuojelussa noudatetaan lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta. Tätä periaatetta noudattaen lasta ja hänen perhettään tulisi pyrkiä ensisijaisesti tukemaan avohuollon tukitoimin lapsen asuessa kotonaan. (Taskinen 2010, 27, 69.) Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustyötä. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, mikäli kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai, jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34 §; Rätty 2010, 259; Taskinen 2010, 69.)

Avohuollon tukitoimien hyödyntäminen on perheelle vapaaehtoista. Tämä tarkoittaa sitä, että niiden järjestämiseen tarvitaan aina sekä lapsen huoltajan että 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Avohuollossa korostuu sosiaalityön neuvova ja ohjaava rooli, mutta tukitoimien järjestäminen edellyttää lisäksi perheen omaehtoista aktiivisuutta ja osallistumista tukitoimien järjestämiseen. (Rätty 2010, 260–262; Taskinen 2010, 69.)

Taskisen (2010, 70) mukaan avohuollon tukitoimet vaihtelevat lapsen ja perheen ongelmien, kuten myös kunnan palvelujen ja resurssien mukaan. Lastensuojelulaissa (417/2007, 35 §) sanotaan, että lastensuojelutarpeen johtuessa oleelliselta osin riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisololoista tai asunnon

puuttumisesta, tai kun edellä mainitut seikat ovat oleellisena esteenä perheen kuntoutumiselle, on kunnan järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä asunto. Taloudellisten tukien myöntäminen riittävän ajoissa ja riittävän suuruisina voi ehkäistä lastensuojelun tarpeen tai lapsen sijoittamisen kodin ulkopuolelle (Taskinen 2010, 70). Lain mukaan riittävä taloudellinen tuki ja asuminen on järjestettävä myös jälkihuollon piirissä olevalle lapselle tai nuorelle, jos hänen kuntoutumisensa sitä edellyttää (Räty 2010, 264).

Avohuollon tukitoimena lapselle voidaan myöntää lisäksi taloudellista tai muuta tukea koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen. Lisäksi laissa edellytetään, että kunnan käytettävissä ovat lapsen ja perheen tukemiseksi seuraavat palvelut ja tukitoimet: lasten päivähoito, lapsiperheiden kotipalvelu, tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, tukihenkilö tai -perhe, lapsen hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 36 §; Räty 2010, 265; Taskinen 2010, 70–72.) Palveluista ja tukitoimista on löydettävä perheelle heille sopivin keino, sillä oletettavasti yksi tukimuoto ei sovi kaikille. (Taskinen 2010, 71.)

Avohuollon tukitoimena lapselle voidaan järjestää tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa. Lisäksi lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti yksin, mikäli sijoitus on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Lasta ei voida kuitenkaan sijoittaa avohuollon tukitoimena, mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät. Myöskään lasta ei saa toistuvasti sijoittaa avohuollon tukitoimena kuin välttämättömissä tilanteissa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 § - 37 a §; Räty 2010, 270, 278, 282; Saastamoinen 2010, 58–61; Taskinen 2010, 72–73.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteet ovat tärkeitä toimia, joilla pyritään vaikuttamaan lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantaviin tekijöihin sekä tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävissään. Oikein ajoitetuilla avohuollon tukitoimenpiteillä saatetaan estää lapsen huostaanotto. (Kuoppala & Säkkinen 2010, 9.) Taskisen (2010, 27) mukaan avohuolto ei kuitenkaan aina riitä tai ole mahdollista lapsen tarpeiden ja edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi, jolloin lapsi joudutaan sijoittamaan pois kotoaan. Kun sijaishuolto on tarpeen, se on järjestettävä viivyttyä, vaikka avun tarpeen arviointi ja rajanveto sen suhteen, milloin avohuollon tukitoimet eivät enää riitä, on vaikeaa.

2.3 Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto osana sijaishuoltoa

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun sekä kiireellisesti tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämisestä kodin ulkopuolella (Saastamoinen 2010, 5). Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon kiireellisellä sijoituspäätöksellä, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Lapsen hoidosta ja huollosta voi tällöin vastata perhehoito, laitoshuolto tai väliaikaisesti esimerkiksi läheinen sukulainen, mikäli se on lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §; Rätty 2010, 283; Saastamoinen 2010, 39–40; Taskinen 2010, 76.) Kiireellisessä sijoituksessa kyse on yleensä akuuttitilanteesta, jolloin asiaa ei voida tilanne ja lapsen etu huomioon ottaen enempää selvittää vaan on ryhdyttävä välittömästi kiireelliseen lastensuojelun turvaamistoimenpiteeseen. (Rätty 2010, 284; Saastamoinen 2010, 40.)

Tarve lapsen kiireelliseen sijoitukseen voi johtua monenlaisista tilanteista. Kiireellisen sijoituksen perusteet voivat syntyä lapsen kasvuolosuhteissa olevista ongelmista, lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden menettelystä tai lapsen omasta käyttäytymisestä. Kiireellisen sijoituksen tarve voi syntyä esimerkiksi, jos lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lasta humalatilansa vuoksi, perheessä on akuutti väkivaltatilanne tai lasta on pahoinpidelty. Kiireellisen sijoituksen perustana voi myös olla lapsen oma käyttäytyminen, esimerkiksi päihteiden käyttäminen, rikoksiin syylistyminen tai aggressiivisesti tai itsetuhoisesti käyttäytyminen. Lisäksi kiireellinen sijoitus voi olla tarpeen tilanteessa, jossa

vanhemmat ovat tilapäisesti estyneitä huolehtimaan lapsesta esimerkiksi äkillisen sairastumisen tai onnettomuuden vuoksi. Kiireellinen sijoitus lakkaa heti, kun vaaratilanne tai muu sijoitustarve on ohitse, viimeistään 30 päivässä sijoituksen alkamisesta, jos sitä ei kyseisenä aikana oteta huostaanottoasiana käsiteltäväksi. (Räty 2010, 284, 290; Taskinen 2010, 76–77, 82.)

Vastaavasti huostaanotto on Taskisen (2010, 84–85) mukaan usein se viimesijainen interventio, mikä tarkoittaa, että muut keinot eivät ole riittäviä lapsen tilanteen turvaamiseen. Huostaanotolla puututaan lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen, joten se on vakava oikeusturvakysymys sekä lapsen, hänen perheensä että myös työntekijöiden kannalta. Huostaanotto on vain yksi lastensuojelun toimenpiteistä, mutta usein se näkyvin ja eniten mielipiteitä herättävä.

Huostaanoton ensimmäisen perusteen mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Toisena huostaanoton perusteena voi olla, että lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Mikäli toinen edellä mainituista huostaanoton perusteista täyttyy, huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain siinä tapauksessa, että avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka ne ovat osoittautuneet riittämättömäksi sekä sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §; Räty 2010, 295–296; Saastamoinen 2010, 23–24; Taskinen 2010, 89.)

Lapsen tilannetta ja huostaanottoa pyritään valmistelemaan yhteistyössä perheen kanssa, mutta aina se ei ole mahdollista ajan tai yhteisymmärryksen puutteen vuoksi. Päätöstä ei tulisi pitkittää lapsen hyvinvoinnin kustannuksella. On kuitenkin huomioitava, että lapsen sijoittaminen omasta kodista muualle on riskitilanne, joka voi vahingoittaa lasta, mikäli lasta ei tueta riittävästi. (Taskinen 2010, 84.) Kun huostaanottopäätös on tehty, on se voimassa toistaiseksi. Huostaanoton perusteita tulee tarkistaa säännöllisesti, ja mikäli siihen ei ole enää perusteita, on se

lopetettava. Huostaanoton lopettaminen edellyttää kuitenkin, että lopettaminen on lapsen edun mukaista. Viimeistään se lakkaa lapsen täyttäessä 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §; Rätty 2010, 369–371; Saastamoinen 2010, 32, 39; Taskinen 2010, 88, 106.)

Kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton ajaksi lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon. Sijaishuoltopaikan valintaa määrittelevät lapsen etu ja yksilölliset tarpeet sekä huostaanoton perusteet. Lapsen sijaishuollon muotoja voivat olla esimerkiksi perhehoito, ammatillinen perhekoti tai laitoshuolto. (Saastamoinen 2010, 7; Taskinen 2010, 87.) Lapsen siirtyessä sijaishuoltoon, siirtyy lapsen huolto osittain sosiaalitoimelle. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalitoimella on esimerkiksi oikeus päättää lapsen olinpaikasta ja kasvatuksesta. Huostaanotolla ei siis ole vaikutusta lapsen huoltajuuteen tai edunvalvontaan esimerkiksi taloudellisiin asioihin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 45 §; Rätty 2010, 360–361; Taskinen 2010, 138–140.)

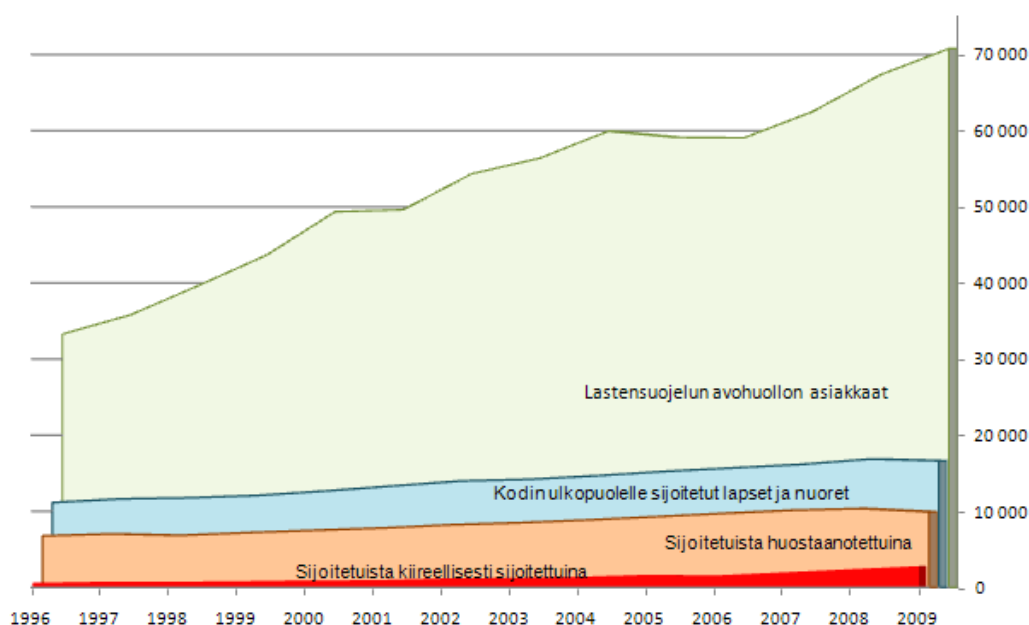
2.4 Lastensuojelu ja jälkihuolto tilastoina

Lastensuojelun tilastojen tarkastelussa päähuomio kiinnittyy usein lukuihin, jotka kertovat kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen sekä avohuollon asiakkaina olevien lasten ja nuorten määrät. Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana asiakkaiden määrät kummassakin ryhmässä ovat kasvaneet merkittävästi. Huomioitavaa on, että viime vuosina määrät ovat kasvaneet vieläkin aiempaa nopeammin. (Heino 2009, 53–55; Forsberg & Ritala-Koskinen 2010, 55–57; Eronen, Laakso & Pösö 2010, 147–149.) Syitä tähän kasvuun on monia muun muassa vuonna 2008 voimaan tulleen uuden lastensuojelulain mukanaan tuomat muutokset. Kuitenkin uusimmassa vuoden 2009 lastensuojelutilastossa merkittävää on, että sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten määrä väheni ensimmäiseen kertaan sitten vuoden 1991 (Kuoppala & Säkkinen 2010, 1, 7).

Kuoppalan ja Säkkinen (2010, 2, 15) mukaan tilastojen tarkastelussa on huomioitava, että kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella saattaa kuluneen vuoden aikana olla useita eri sijoitusjaksoja. Tällöin lastensuojelutilastossa tiedot esitetään pääsääntöisesti kunkin lapsen tai nuoren viimeisimmän sijoitustiedon mukaan. Sama lapsi voi kuitenkin sisältyä esimerkiksi sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa

olleiden määrään, mikäli lapsi on päätetty ottaa huostaan kiireellisen sijoituksen jälkeen. Lisäksi tilastovuoden aikana huostassa olleiden tai kiireellisesti sijoitettujen lasten lukumäärään voidaan laskea mukaan ne nuoret, jotka tilastovuoden aikana täyttävät 18 vuotta ja siirtyvät jälkihuoltoon. Puhuttaessa sijoitetuista lapsista, tarkoitetaan heillä siis sosiaalilautakunnan päätöksellä kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena, huostaan otettuna tai jälkihuoltona sijoitettuja lapsia ja nuoria.

Kuviossa 1 näkyvät lastensuojelun avohuollon asiakkaat sekä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuodesta 1996 vuoteen 2009. Kuvion tarkastelussa on otettava huomioon, että osa lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevista lapsista ja nuorista sisältyy myös kodin ulkopuolelle sijoitettuihin. Vuonna 2009 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli kaiken kaikkiaan yli 16 000 lasta ja nuorta. Edellisestä vuodesta pudotusta oli tullut puolitoista prosenttia. Kiireellisten sijoitusten määrä oli kuitenkin lisääntynyt edelleen. Avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä oli kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna noin viidellä prosentilla, mikä tarkoittaa sitä, että vuonna 2009 lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon tukitoimien piirissä oli yhteensä yli 70 700 lasta ja nuorta. (Kuoppala & Säkkinen 2010, 1, 7.)

KUVIO 1. Lastensuojelun avohuollon asiakkaat sekä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1996–2009 (Kuoppala & Säkkinen 2010, 7)

Edellisen kuvion tarkemmat lukumäärät näkyvät taulukossa 1. Olennaista taulukossa 1 on kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten lukumäärän kasvu vuodesta 1995 verrattuna vuoteen 2009. Lukumäärä on melkein kaksinkertaistunut tässä ajassa, mutta positiivista on, että vuoden 2009 luku oli hieman pudonnut vuoden 2008 vastaavasta. Lisäksi taulukosta 1 nähdään jälkihuollossa olevien osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista.

TAULUKKO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan vuosina 1995, 2005–2009 (Kuoppala & Säkkinen 2010, 2)

0-20-vuotiaat sijoitusperusteen mukaan	1995	2005	2006	2007	2008	2009
Avohuollon tukitoimen sijoitus	2 625	3 530	3 600	3 469	3 552	3 315
Kiireellinen sijoitus	232	643	613	814	1 176	1 627
Huostassa	6 159	8 671	9 033	9 499	9 611	9 357
niistä tahdonvastaiset	941	1 667	1 734	1 938	1 905	1 872
Jälkihuollon sijoitus	1 772	2 409	2 469	2 395	2 536	2 344
Yhteensä	10 738	15 253	15 715	16 177	16 875	16 643

Taulukossa 2 on listattuna lastensuojelun avohuollon asiakkaina vuosina 1996 ja 2005–2009 olleiden lasten ja nuorten lukumäärät. Taulukkoa 2 lukiessa on huomioitava, että 18–20-vuotias nuori avohuollon asiakas voi uuden määritelmän mukaan olla myös avohuollon tukitoimin sijoitettuna. Taulukosta 2 näkee, kuinka asiakkaiden kokonaislukumäärä on yli kaksinkertaistunut viimeisen viidentoista vuoden aikana. Vuonna 1996 lastensuojelun avohuollossa asiakkaita oli 33 269, kun viimeisimmän tilaston mukaan asiakkaita on 70 753. Jälkihuollossa on kaiken kaikkiaan 4 883 lasta ja nuorta, joista enemmistö, eli noin 85 % on 18–20-vuotiaita nuoria.

TAULUKKO 2. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina olleet lapset ja nuoret vuosina 1996, 2005–2009 (Kuoppala & Säkkinen 2010, 9)

0-20-vuotiaat lapset ja nuoret yhteensä	1996	2005	2006	2007	2008	2009
Asiakkaat	33 269	59 101	59 058	62 485	67 347	70 753
...joista uusia	9 118	17 170	17 400	19 347	24 062	28 056
...joista jälkihuollossa	1 327	3 200	3 109	3 845	4 276	4 883
18-20-vuotiaat nuoret						
Asiakkaat	2 704	4 548	4 464	4 863	8 292	7 867
...joista uusia	442	633	495	530		
...joista jälkihuollossa	1 029	2 746	2 728	3 339	3 529	4 126

Jälkimmäisessä taulukossa lukumäärät eivät pidä täysin paikkaansa, sillä Espoon lukumäärät eivät sisälly vuoden 1996 avohuollon asiakasmääriin. Lisäksi vuonna 2005 muutamissa suurimmissa kaupungeissa siirryttiin uuteen asiakastietojärjestelmään, jonka käyttöönoton yhteydessä tarkennettiin lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määritelmiä. Taulukosta puuttuvat myös uudet 18–20-vuotiaat lastensuojelun avohuollon asiakkaat, sillä vuodesta 2008 lähtien uusien lastensuojeluasiakkaiden tietoja ei enää kerätä 18 vuotta täyttäneistä. (Kuoppala & Säkkinen 2010, 9.)

3 SIJAISHUOLLOSTA ITSENÄISEEN ELÄMÄÄN

Känkänen (2009, 232, 237) puhuu sijaishuollon siirtymävaiheista lastensuojelun haavoittuvina alueina. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen taival on saattanut sisältää monia haastavia siirtymiä paikasta ja elämänvaiheesta toiseen. Siirtymävaiheissa, kuten sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtymisessä, tarvitaan oikean suunnan löytämistä ja väärrien polkujen väistämistä. Tämän saavuttamiseksi aikuisen tehtävänä on tarvittaessa muuttaa ja ylläpitää elämän suuntaa lapsen tai nuoren kasvulle ja kehitykselle suotuisassa suunnassa. Keskeisenä tavoitteena on lapsen tai nuoren hyvinvoinnin ja arjen turvaaminen. Lisäksi lapsella tai nuorella täytyy säilyä tunne siitä, että hän on turvassa, hänestä pidetään huolta ja myös hänen perhettään autetaan. Jo aiemmissa elämänvaiheissa tutuiksi tulleet prosessit, kuten luopuminen ja uudelleen aloittaminen, muistuvat lapsen tai nuoren mieleen tässä siirtymäkohdassa. Olennaista on, miten lapsi tai nuori kokee tämän siirtymävaiheen kokemusmaailmassaan. Siirtyminen sijaishuoltopaikasta itsenäiseen elämään herättää lapsessa tai nuoressa monenlaisia tunteita kuten uteliaisuutta, jännitystä tai helpotusta.

Sijaishuolto ja jälkihuolto tulisi nähdä kokonaisuutena, eikä toisistaan erillisinä asioina. Osallistuminen ja yhdessä tekeminen sijaishuollon aikana pohjustavat nuoren sosiaalisten taitojen karttumista ja itsetunnon vahvistumista. Itsenäistymisvaiheessa olevan nuoren siirtyessä jälkihuoltoon tulisi sijaishuoltopaikasta lähdön valmistelu ja siihen valmentaminen aloittaa riittävän varhain. Tällä tavoin voidaan paremmin turvata myönteisen kehityksen jatkuminen ja arvioida, minkä-

laista tukea nuori tarvitsee elämäänsä sijoituksen päätyttyä. Sijaishuollon päättymisvaiheessa nuorella on puntaroitavana isoja aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä kysymyksiä. Jälkihuollon roolina tässä on nuoren rohkaisu ja vahvistaminen. Onnistuneen jälkihuollon edellytyksenä on, että nuori kokee tarvitsevansa tukea ja on halukas myös vastaanottamaan sitä. On tärkeää, että nuori tunnistaa omat voimavaransa, on oppinut huolehtimaan itsestään ja suhtautuu luottavaisesti tulevaan. Omien voimavarojen lisäksi nuori tarvitsee kannattelijoita sekä oikea-aikaista tukea oikein mitoitettuna. (Känkänen 2009, 238–239.)

Sijaishuollon päätyttyä nuori tarvitsee tueksi tuttua ja luotettavaa aikuista, jolta voi pyytää apua esimerkiksi tavallisissa arkisissa asioissa. Nuori tarvitsee myös vahvistusta sille tunteelle, että hänestä ja hänen läheisistään ollaan edelleen kiinnostuneita. Jotkut nuoret voivat tarvita mahdollisen laitostumisen purkamista ja lisää aikaa elämisen opetteluun muuttuneessa elinympäristössä. Yleensä nuoret kaipaavat tuekseen aikuista, joka olisi tarpeen tullen tavoitettavissa ja käytettävissä. Tukemalla ja vahvistamalla tulevaisuuden näkymiä tuetaan samalla lapsen tai nuoren ja hänen lähiverkostonsa mahdollisuuksia ottaa omat voimavaransa käyttöön. (Taskinen 2010, 150.)

3.1 Jälkihuolto osana lastensuojelua

Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle on järjestettävä jälkihuoltoa siinä laajuudessa, kuin hän sitä tarvitsee. Lapsen tai nuoren jälkihuollon yksilöllinen tarve on arvioitavissa sijaishuollon päättymisen jälkeen, sen hetkisen lastensuojelullisen tarpeen mukaan. Jälkihuollon tarvetta arvioitaessa on huomioitava lapsen tai nuoren ikä, hänen erityiset tarpeensa terveydenhuollon palvelujen järjestämiselle, tarve itsenäistymistä edistäviin tukitoimiin sekä muut yksilölliset tarpeet. Jälkihuoltoa koskevaa asiakassuunnitelmaa laadittaessa on otettava huomioon, että jälkihuollon tarve voi luonnollisesti muuttua eri tilanteissa. (Räty 2010, 493.) Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana tai viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75 §; Saastamoinen 2010, 62; Taskinen 2010, 150–151.)

Mikäli lapsi on ollut huostaan otettuna ja sijaishuoltoon sijoitettuna täysi-ikäisyyteensä saakka, siirtyy hän heti 18 vuotta täytettyään jälkihuoltoon. Jälkihuoltovelvoitteen alkamisen kannalta lapsen iällä ei kuitenkaan ole väliä, sillä ikärajoja ei ole ja jälkihuollon alkaminen on sidottu huostaanoton loppumiseen. Myöskään huostaanoton kestolla ei ole merkitystä jälkihuoltovelvoitteen alkamiselle. Subjektiivinen oikeus jälkihuoltoon syntyy myös silloin, kun yksin lapsen kohdistunut avohuollon tukitoimena tapahtunut sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Sijoitusjakson jälkeen lapsi siirtyy jälkihuoltoon, jos asiassa ei ole tarvetta jatkaa lapsen avohuollollista sijoitusta tai tarvetta ottaa lapsi huostaan ja sijoittaa sijaishuoltoon. Vaikka sijaishuollolla tarkoitetaan myös kiireellisen sijoituksen perusteella järjestettävää hoitoa ja huolenpitoa niin kiireellinen sijoitus ei aiheuta jälkihuoltovelvoitetta. (Känkänen & Laaksonen 2006, 42; Rätty 2010, 496–497.)

Tilanteissa, joissa jälkihuollon tarvetta ei ole esimerkiksi silloin, kun lapsen tai nuoren sosiaalihuollon tarve on järjestettävissä ensisijaisen lainsäädännön perusteella, tai kun lapsen olosuhteet ja asiat muutoin ovat järjestyksessä, jälkihuolto voi päättyä aikaisemmin tai ennen nuoren täyttäessä 21 vuotta. Yli 12-vuotiaalla lapsella on oikeus kieltäytyä jälkihuoltopalveluista tai jälkihuoltoon liittyvien palveluiden vastaanottamisesta, jolloin jälkihuoltovelvoite keskeytyy. Mikäli jälkihuollon vastaanottamisesta kieltäytyjä on vielä alaikäinen, on asiassa kuultava myös lapsen huoltajaa. Huoltaja voi kieltäytymistilanteessa hakea jälkihuollollista tukea lapselleen ja itselleen, sillä jälkihuolto sisältää myös vanhemmuuden tukemista ja lapsen kasvatuksesta vastaaville henkilöille myönnettäviä taloudellisia tukitoimia tai muita palveluita. (Rätty 2010, 497, 502.)

Kieltäytyminen jälkihuollon vastaanottamisesta ei merkitse sitä, että subjektiivinen oikeus jälkihuoltoon olisi menetetty ja että kunnan jälkihuoltovelvoite olisi päättynyt. Jos lapselle ja hänen huoltajalle tai nuorelle tulee kieltäytymisen jälkeen tarvetta jälkihuollolle, on heillä mahdollisuus erikseen hakea tällaisessa tilanteessa olosuhteiden muuttuessa jälkihuollollista tukea. On kuitenkin lapsen tai nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla varmistaa, että lapsi tai nuori ymmärtää kieltäytymisen merkityksen sekä muut asiaan vaikuttavat seikat,

sillä lapsella tai nuorella ei välttämättä ole riittävästi tietoa omista oikeuksistaan. (Räty 2010, 497.)

Jälkihuollon järjestäminen perustuu aina lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun viranhaltijan päätökseen. Asianosaisia päätöksenteossa ovat lapsen huoltaja sekä 12 vuotta täyttänyt lapsi. Mikäli jälkihuoltoa järjestetään 18 vuotta täyttäneelle nuorelle, on hän ainoa asianosainen. (Räty 2010, 501.) Jälkihuollon päättyessä nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tarvittaessa laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan ne palvelut ja tukitoimet, joihin nuori voi turvautua ja joita hän voi hakea jälkihuollon päätyttyä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 76 §; Taskinen 2010, 155.)

3.2 Jälkihuollon sisältö

Tässä luvussa kuvataan *Jälkihuollon sisältöä*. Jälkihuollon sisältö -käsite on peräisin lastensuojelulaista (417/2007, 76 §). Tutkimuksen edetessä tarkasteltaessa tutkimuksessa olevan lastensuojelulaitoksen jälkihuoltoa sekä tutkimuksen toteutukseen siirryttäessä jälkihuollon sisällöstä käytetään nimitystä jälkihuoltopalvelut. Tämä sen vuoksi, että alkuperäisessä toimeksiannossa pyydettiin tutkimaan lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluita. Niillä tarkoitetaan *jälkihuollon sisällössä* kuvattavaa riittävää ammatillista sosiaalityötä ja sen järjestämistä.

Jälkihuolto käsitteenä voi merkitä riittävän taloudellisen tuen järjestämistä lapsen tai nuoren jälkihuollollisen tarpeen mukaisessa laajuudessa, mutta taloudellisen tuen lisäksi se sisältää aina riittävän ammatillisen sosiaalityön tarjoamista sekä sen järjestämistä. Jälkihuollon järjestäminen pohjautuu asiakassuunnitelmaan, joka laaditaan yhdessä joko lapsen ja hänen huoltajan tai nuoren kanssa (Räty 2010, 494.) Jälkihuoltoa koskevaan suunnitelmaan kirjataan lapsen tai nuoren erityisen tuen tarve, avun tarve sekä käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. Suunnitelmaan kirjataan lisäksi avun tai tuen järjestäminen lapsen tai nuoren vanhemmille, hänen huoltajilleen tai muille lapsen tai nuoren hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. (Lastensuojelulaki 417/2007, 76 §; Räty 2010, 240.)

Työntekijän tehtävänä on auttaa nuorta rakentamaan suunnitelma, johon nuori haluaa sitoutua ja jonka mukaan hän on valmis toimimaan. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lasta tai nuorta hänen kasvussaan aikuisuuteen ja vastuullisuuteen sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen jälkeen. Lapsen tai nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on huolehdittava siitä, että lapsi tai nuori kykenee itsenäiseen elämään. Itsenäiseen elämään liittyy oleellisesti asumisen järjestäminen sekä koulutuksesta ja toimeentulosta huolehtiminen. (Saastamoinen 2010, 62; Taskinen 2010, 151–152.)

Jälkihuoltoon sisältyy nuoren tukeminen koulutukseen ja työelämään sijoittumisessa. Jälkihuoltona voidaan tukea lapsen tai nuoren koulutusta tai opintoja esimerkiksi opintotukijärjestelmän ohella, mutta tarvittaessa myös sen sijasta, riippuen jälkihuollon tarpeesta. Lapsen tai nuoren työllistymistä voidaan tukea tarvittaessa esimerkiksi myöntämällä taloudellista tukea ammatillisten tai muiden kurssien suorittamiseen, jotka edesauttavat lapsen tai nuoren mahdollisuuksia työelämään siirtymisessä tai siellä selviytymisessä. Kyseeseen voi tulla myös työvälineiden hankinta. Toinen tärkeä osa jälkihuoltoa on nuoren itsenäisen asumisen järjestäminen. Asumisvaihtoehtoja arvioitaessa on huomioitava itsenäistymässä olevan nuoren tuen tarve ja sen määrä. Asumisvaihtoehtoina voi olla esimerkiksi asuminen edelleenkin vanhassa sijoituspaikassa, perheessä tai laitoksessa, perheen tai laitoksen yhteydessä olevassa tukiasunnossa tai muussa tuetussa asumisessa tai lapsen tai nuoren omassa vuokra-asunnossa. (Räty 2010, 503; Taskinen 2010, 154.)

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta tai nuorta, jos hänellä ei ole riittäviä omia tuloja tai varallisuutta. Itsenäistymisvarat on tarkoitettu asumisen, koulutuksen ja itsenäistymisen tukemiseen liittyviin menoihin. Laissa ei ole määritelty tarkasti itsenäistymisvarojen määrää, mutta harkinnassa on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä, hänen olosuhteet sekä varojen käyttötarkoitus. Itsenäistymisvarojen käyttökohteita voivat olla muun muassa oman asunnon kalustus, opiskelumateriaalit, opinnoissa tarvittava tietokone ja sen ohjelmat, työelämässä tarvittavan ajokortin hankinnasta aiheutuvat kulut tai muut itsenäistymistä ja työelämään valmistautumista edistävät hankinnat. Vastaavasti, jos lapsella tai nuorella on omia tuloja, on hänen itsenäistymistään varten

varattava kalenterikuukausittain vähintään 40 % hänen saatavista. Lapsilisää ei kuitenkaan oteta tätä määrää laskettaessa huomioon. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohta, mutta yleensä ne annetaan nuorelle jälkihuollon päättyessä, viimeistään ne ovat maksettava nuoren täyttäessä 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 77§; Rätty 2010, 504–508; Taskinen 2010, 155–156.)

3.3 Jälkihuoltoon panostamisen tärkeys

Känkäsen ja Laaksosen (2006, 42) mukaan lastensuojelutyön tarve on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana rajusti, minkä seurauksena myös sijaishuoltoon ja sitä kautta jälkihuoltoon siirtyvien lasten ja nuorten lukumäärä on kasvanut. Valtakunnallisesti katsoen lastensuojelun jälkihuoltoa vaivaa epäyhtenäiset ja vaihtelevat toimintakäytännöt (Laaksonen 2005, 7). Aikaisempien selvitysten mukaan joillakin alueilla jälkihuolto on hoidettu mallikkaasti ja kunnista saattaa löytyä esimerkiksi jälkihuoltokeskuksia, palveluohjaajia tai eriasteisia tuetun asumisen muotoja. Kuitenkin useimmissa kunnissa jälkihuoltotyö on edelleen alueellisen sosiaalityöntekijän varassa ja toteutus on tästä johtuen kiinni yhden työntekijän resursseista, tiedoista ja taidoista. (Känkänen & Laaksonen 2006, 43.)

Känkänen (2009, 238) toteaa, että jälkihuollon tilaan on viime vuosina alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota ja sitä on ryhdytty kehittämään ja vahvistamaan. Jälkihuollon merkitystä nuoren arjen hallinnan, vastuunoton ja sosiaalisten taitojen karttumisessa on alettu arvostaa enemmän. Hyvien asioiden on nähty valuvan hukkaan, jos kaikki tuki on loppunut sijoituksen päättyttyä. Myös Rätty (2010, 494) on samaa mieltä asiasta muistuttaen, että lasta tai nuorta ei voida jättää sijoituksen jälkeen selviytymään yksin vaan hän tarvitsee erityistä tukea kodin ulkopuolisen sijoituksen johdosta.

Jälkihuollon tärkeys ja välttämättömyys perustuu siihen, että yhteiskunnan puuttuessa lapsen elämään raskaimmalla mahdollisella toimenpiteellä, on yhteiskunnan velvollisuus myös saattaa lapsi sijaishuollosta hiljalleen jälkihuollon kautta itsenäiseen elämään. Lisäksi yhteiskunnan kannalta jälkihuolto on taloudellisesti järkevää, sillä muutaman vuoden tiiviillä tuella on mahdollista ehkäistä nuoren

syrjäytyminen yhteiskunnasta. (Känkänen & Laaksonen 2006, 44.) Myös Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén (2007, 390) sanovat, että jälkihuollon järjestäminen ja sen toteuttaminen nuoren kannalta parhaalla mahdollisella tavalla voidaan lukea tärkeäksi syrjäytymisen ennaltaehkäisemisen keinoksi sekä ennaltaehkäiseväksi lastensuojelutyöksi.

Onnistuminen jälkihuollossa on myös työntekijän motivaation ja jaksamisen kannalta keskeistä. On tärkeää, että vuosien työ ei jää kesken, ja vaikka vaikeahoitoiseksi koetun nuoren lähteminen omille teilleen voi tuntua arkipäivässä helpotukselta, on henkisesti raskasta, että ei näe työnsä tuloksia tai kokee kaiken valuvan hukkaan. Työntekijää saattaa painaa myös syyllisyyden taakka siitä, että nuori olisi tarvinnut enemmän tukea pärjätäkseen paremmin. Jälkihuollon päämääränä on lapsen saattaminen takaisin kotiin tai nuoren opastaminen itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukenaan. Mikäli yhteydenpito ja tukeminen päättyisivät sijaishuollon jälkeen, pitkäaikainen tuki keskeytyisi epätarkoituksenmukaisella tavalla. Jälkihuollon aikana karttuvilla nuoren valmiuksilla, itsenäistymistaidoilla sekä koulutusmyönteisyyden lisääntymisellä on suuri merkitys nuoren yhteiskuntaan integroitumiselle. (Känkänen & Laaksonen 2006, 44; Taskinen 2010, 151.)

3.3.1 Aiempia selvityksiä ja tutkimuksia jälkihuollon toteutumisesta

Känkänen ja Laaksosen (2006, 43) mukaan jälkihuolto on ollut viime vuosina kiinnostuksen kohteena ja siitä löytyykin jonkun verran tutkimuksia. Jälkihuoltoa koskevissa tutkimuksissa on tutkittu muun muassa jälkihuollon toteutumista yli 18-vuotiaiden kohdalla, nuorten selviytymistä laitossijoituksen jälkeen, laitosten jälkihuoltotyötä sekä jälkihuollossa olevien nuorten itsenäistymistä ja elämänhallintaa. Lisäksi jälkihuoltoa on tutkittu sosiaalialan järjestöjen tutkimus- ja kehittämishankkeiden ja erilaisten projektien yhteydessä (esim. Nuorten Ystävät ry:n ylläpitämän Pohjolakodin Tupa-projekti, 2002–2006). Opinnäytetyön aihetta vastaavia tai ainakin aihetta sivuavia aikaisempia tutkimuksia on olemassa, joten seuraavassa tarkastellaan muutamia niistä lähemmin.

Laitonen (2006) tarkasteli tutkimuksessaan jälkihuoltokäytäntöjä Hämeenlinnassa 18–21-vuotiailla nuorilla. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata jälkihuoltokäytäntöjä sekä selvittää niiden toimivuutta nuorten selviytymisen ja itsenäistymisen tukemisessa. Tutkimuksen aineisto koostui Hämeenlinnan kaupungin lastensuojelutyön asiakastietojärjestelmään dokumentoiduista 18 nuoren asiakasteksteistä sekä neljän sosiaalityöntekijän teemahaastatteluista. Tuloksissa näkyi jälkihuoltokäytäntöjen kirjavuus sekä se, että tavoitteellinen ja tarkoituksenmukainen työskentely näyttäytyi vain harvojen nuorten kohdalla. Työntekijöiden osalta korostui jälkihuollon tärkeys, mutta käytännössä sen toteuttaminen hukkui muun lastensuojelutyön alle. Lisäksi käytettävissä olevien resurssien vähyys hankaloitti työn tekemistä. Nuorten oma sitoutumattomuus nähtiin myös jälkihuoltotyön toteuttamista hankaloittavana tekijänä.

Saukko (2008) puolestaan tarkasteli lastensuojelun jälkihuoltoa nuoria itsenäistävänä ja yhteiskuntaan sopeuttavana keinona sekä sen palveluja Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Aineiston hankintaa varten haastateltiin yhdeksää sosiaalityöntekijää. Myös tässä tutkimuksessa ilmeni, että jälkihuollon toteuttamisessa on eroja. Nuorten kohdalla tämä merkitsee sitä, että sosiaalityöntekijästä riippuen eroja muodostuu tarjottavien palvelujen sisällössä sekä toteuttamisessa. Henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijät kokivat voivansa räätälöidä nuorille yksilöllisiä palveluja nuorten tarpeista lähtien sekä tarvitsevänsä lisää tietoa ja koulutusta jälkihuoltotyön tueksi.

Päivi Känkäsen ja Sari Laaksosen 2006 julkaistussa Lastensuojelun kehittämisohjelmaan liittyvässä loppuraportissa *Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista* tarkasteltiin laajemmin jälkihuollon tilaa ja toimintaympäristöä. Känkäsen ja Laaksosen (2006, 1) mukaan jälkihuollon osalta loppuraportissa oli tarkoitus koota tietoa jälkihuollon nykytilasta ja tarkentaa tulevaisuuden keskeiset kehittämiskohteet. Tavoitteena oli pitkäkestoinen, valtakunnallinen lastensuojelun kehittäminen sekä konkreettinen tuki perustyölle. Tarkempaan tarkasteluun jälkihuollon osalta määriteltiin jälkihuollossa olevien lasten ja nuorten palvelujen tehostaminen, mihin liittyi erityisesti yhteistyön kehittäminen sijaishuollon ja avohuollon sosiaalityön sekä kuntien kesken.

3.3.2 Jälkihuollon tavoitetila

Loppuraportissa Känkänen ja Laaksonen (2006, 48–49) hahmottelivat jälkihuollon tavoitetilaa, jossa ensimmäisenä tavoitteena oli laadukkaan jälkihuollon tarjoaminen tasapuolisesti kaikille jälkihuoltoon oikeutetuille, riippumatta sijoitusmuodosta tai paikkakunnasta. Jälkihuollollisen tuen tulisi olla lisäksi jatkuvaa ja riittävää. Tavoitetilassa jälkihuolto tiedostettaisiin lapsen tai nuoren elämän sekä lastensuojelun onnistumisen kannalta oleelliseksi ja kunnat sekä sijaishuollon toimijat varaisivat työhönsä resursseja sen mukaisesti.

Jälkihuoltosuunnitelma kirjattaisiin kaikille jo sijaishuollon aikana, jolloin myös nuori keräisi itsenäisen elämän alussa tarvittavia tietoja ja taitoja sekä harjoittelisi kotiutumista. Suunnitelmaan kirjattaisiin lisäksi konkreettisia ja sopivan kokoisia tavoitteita. Työntekijä rakentaisi yhdessä kotiutuvan, toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtyvän tai itsenäistyvän lapsen tai nuoren kanssa kokonaisuuden, jossa kaikki häntä tukevat tahot voivat toimisivat yhteistyössä lapsen tai nuoren hyväksi. Nuori ja hänen lähiverkostonsa kohdattaisiin arvostavasti ja voimavaroja etsien. Lisäksi nuorella olisi työntekijä, johon hän olisi saanut tutustua hyvissä ajoin ennen jälkihuoltoon siirtymistä. Olemassa olevat tukimuodot tunnettaisiin ja niitä käytettäisiin laajasti, tilanteen mukaan sekä nuorille kehitettäisiin uusia mahdollisuuksia koulutuksen suorittamiseen ja monimuotoiseen työtoimintaan. (Känkänen & Laaksonen 2006, 49.)

3.4 Lastensuojelulaitoksen tarjoamat jälkihuoltopalvelut

Tutkimuksen toimeksiantaja eli lahtelainen lastensuojelulaitos tarjoaa jälkihuoltopalveluita niille nuorille, joiden sijaishuolto kyseisessä laitoksessa on päättynyt. Jälkihuoltoon siirtyminen tapahtuu pääsääntöisesti 18-vuotiaana. Yleensä myös siinä vaiheessa nuori itse ilmaisee tahtonsa pois muuttamisesta. Olennaista jälkihuoltoon siirtymisessä on, että nuori ei hyödy enää laitoksessa asumisesta sekä hän omaa riittävät valmiudet itsenäiseen elämään. (Lastensuojelulaitoksen työntekijät 2011.)

Ennen nuoren muuttoa pois sijaishuoltopaikasta pidetään neuvottelu, jossa sovi-
taan nuoren jälkihuollosta. Neuvottelussa läsnä ovat nuori, omaohjaaja(t), vastaa-
va ohjaaja tai johtaja ja sosiaalityöntekijä sekä mahdollisesti nuoren vanhempi tai
vanhemmat. Neuvottelussa nuorelle laaditaan jälkihuoltosuunnitelma. Lisäksi
neuvottelussa mietitään asunnon hankkimista ja määritellään muuttopäivä sekä
laaditaan suunnitelma tarvittavasta psykososiaalisesta ja taloudellisesta tuesta.
Jälkihuollon aikana nuorelle taataan vähintään seuraavat asiat: aikuinen tavoitet-
tavissa, säännöllinen ja tarvittava yhteydenpitomahdollisuus, emotionaalinen tuki
sekä tuki asioiden hoidossa. Jälkihuoltotyötä nuoren kanssa tekevä aikuinen, käy-
tännössä nuoren sijoituksen aikainen omaohjaaja, toimii nuorelle turvallisena ai-
kuisena, kuuntelijana, apuna arjen asioissa, asiantuntijana, tsempparina sekä olka-
päänä. Jälkihuolto päättyy nuoren täyttäessä 21 vuotta. (Lastensuojelulaitoksen
työntekijät 2011.)

Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden (2011) mukaan jälkihuoltoprosessi raken-
tuu jokaisen nuoren kohdalla omanlaisesti. Tästä johtuen se, kuinka paljon ja mitä
jälkihuoltopalveluita nuorelle tarjotaan, määräytyy jokaisen nuoren kohdalla yksi-
löllisesti. Se, minkälaisia jälkihuoltopalveluita nuorelle tarjotaan, riippuu myös
paljolti nuoren omista tarpeista ja aktiivisuudesta jälkihuollon suhteen.

4 SOSIAALIPEDAGOGIIKAN TOTEUTUMINEN JÄLKIHUOLLOSSA

Sosiaalipedagogiikan käsite koostuu kahdesta sanasta, sosiaalinen ja pedagogiik-
ka. Sanaparin jälkimmäinen osa, pedagogiikka, tarkoittaa oppia ihmisen kasvatuk-
sesta tai kasvatuksen taitoa. Vastaavasti sanalla sosiaalinen on kolme päämerki-
tystä, joita ovat 1) yhteiskunnallinen, 2) yhteisöllinen ja ihmisten vuorovaikutusta
koskeva sekä 3) solidaarinen, toisia huomioon ottava ja huono-osaisten auttami-
seen suuntautuva. Sosiaalipedagogiikassa korostetaankin yhteiskunnallisia ja yh-
teisöllisiä näkökulmia kasvatuksessa ja ihmisen kehityksessä. Painopiste on siinä,
miten yksilö kiinnittyy yhteiskuntaan, sen toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin.
(Hämäläinen 1999, 14, 16; Hämäläinen 2010a, 171.)

Sosiaalipedagogiikka koostuu teoriasta ja käytännöstä, jolloin siinä korostuu ajattelun ja tekemisen vuorovaikutus. Esimerkiksi sosiaalisten ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisyyn ja lievittämiseen suuntautuvana toimintatieteenä sosiaalipedagogiikka ei tyydy vain kuvaamaan ja selittämään ongelmien syntyä, ilmenemistä ja vaikutuksia vaan sosiaalipedagogiikassa pohditaan, mitä ongelmille voidaan ja pitäisi tehdä. Ammattilaisille sosiaalipedagoginen työote rakentuu sosiaalipedagogiikan teorian ja sen keskeisten käsitteiden tuntemisesta ja sitä kautta sosiaalipedagogisen näkökulman sisäistämisestä. (Hämäläinen 1999, 17–18.) Sosiaalipedagogiikka tarjoaa vain vähän valmiita kaavoja tai tekniikoita käytännön työhön, sillä sen lähtökohtana on ajatus aitoon kohtaamiseen perustuvasta pedagogisesta suhteesta. Tällöin työntekijältä vaaditaan paljon luovuutta, kekseliäisyyttä sekä rohkeutta kokeilla ja kehittää erilaisia pedagogisia työmuotoja. (Hämäläinen 2010b, 10.)

Sosiaalipedagogiikan kaksi peruskysymystä ovat, miten yhteiskunnassa pitäisi kohdella niitä ihmisiä, jotka eivät kiinnity odotetulla tavalla yhteiskuntaan vaan syrjäytyvät ja ajautuvat marginaaleihin, sekä miten syrjäytymistä ja epäsosiaalisuutta eri muodoissaan voidaan ja pitäisi ehkäistä ja lievittää. Tätä kautta sosiaalipedagogiikassa ollaan kiinnostuneita niistä oppimis- ja kasvuprosesseista, joiden kautta ihmisen yhteiskunnallinen toimintakyky, osallisuus ja sosiaalinen identiteetti muodostuvat sekä itsenäisyys ja riittävä elämänhallinta saavutetaan. (Hämäläinen 1999, 31, 36; Hämäläinen 2010a, 180, 187.) Identiteetillä tarkoitetaan siis omaa kokonaisvaltaista käsitystä itsestä sekä omista fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista ominaisuuksista (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 77).

4.1 Sosiaalipedagogiikka työotteena

Keskeistä sosiaalipedagogisessa työssä on vuorovaikutus, toisen ihmisen kohtaaminen ja sitä kautta hänen auttamisensa itseapuun ja siinä tarvittavan subjektiuden vahvistaminen. Tällöin ihmistä autetaan näkemään ja ymmärtämään ne mahdollisuudet, jotka hänellä on vaikuttaa omaan elämäänsä yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Subjektiudella ymmärretään ihmisen itsetoteutusta, itsenäisyyttä, vastuun ottamista, toimimista moraalisenä persoonana, tietoista itsensä kehittämistä sekä omaan elämänsäkuuluun vaikuttamista. Subjektius on myös tietoista yhteiskunnan jäse-

nyyttä, osallisuutta ja yhteiskunnallista osallistumista, valmiuksia toimia yhdessä toisten kanssa. (Hämäläinen 1999, 61–62, 68–69.)

Hämäläisen (1999, 66–67) mukaan kaikki sosiaalipedagogiset työmuodot johdetaan siitä perusajatuksesta, että ihmistä autetaan oivaltamaan elämäänsä liittyviä asioita itse. Oivaltaminen voi tapahtua kahdenkeskisen tai ryhmässä tapahtuvan dialogisen keskustelun lisäksi myös toiminnan (esim. luova toiminta, kuten musiikki, kuvataiteet, seikkailu, draama, kirjallisuus) sekä yhdessä elämisen ja tekemisen avulla. Ihmisessä olevat mahdollisuudet voidaan saada esiin monella eri tapaa. Sosiaalipedagogisen työn keskeisiä periaatteita ovat toiminnallisuus, yhteisöllisyys ja elämyksellisyys. Nämä edellä mainitut periaatteet painottuvat eri tavoin erilaisissa toimintaympäristöissä ja tilanteissa. Parhaimmillaan työ on tilannesensitiivistä, avointa ja vuorovaikutuksellista, kaikki toimijat osallistavaa ja kaikkien mielipiteet huomioonottavaa. Liiallinen menetelmäkeskeisyys ja järjestelmällisyys saattavat tukahduttaa ihmistyössä tarvittavan herkkyyden.

Sosiaalipedagoginen työ kohdistuu sinne, missä ihmisen yhteiskunnallinen subjektiivisuus, osallistuminen ja osallisuus, sosiaalinen identiteetti, elämänhallinta ja täysipainoinen itsensä kehittäminen ovat uhattuina. Erityisesti identiteetin rakentamisella ja vahvistamisella on suuri rooli sosiaalipedagogisessa työssä. Työntekijältä vaaditaan taitoa ja ymmärrystä hänen auttaessaan ihmistä rakentamaan identiteettiään. Keinoja auttaa identiteetin rakentamista ovat oman elämänhistoria työstäminen, elämäntilanteen analysoiminen ja tulevaisuuden hahmottaminen. Identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin, muokkautuen koko elämän ajan. (Hämäläinen 1999, 69, 73.)

Sosiaalipedagogiikan, kuten myös jälkihuollon yhtenä tavoitteena on ihmisen osallisuuden lisääminen. Hotarin, Orasen ja Pösön (2009, 117–118) mukaan osallisuus on yhteisöön liittymistä sekä siihen kuulumista ja siinä vaikuttamista. Esimerkiksi jälkihuollossa olevan nuoren identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää, että hän saa mahdollisuuden olla osallisena asioiden käsittelyssä itselle merkityksellisissä yhteisöissä. Osallisuuden kokemuksen syntyminen on vuorovaikutuksen tulos, jolle työntekijät voivat luoda edellytyksiä, mutta väkisin he eivät voi sitä synnyttää. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin (2002, 174–176) jaottelun

mukaan ovat mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Edellä mainitut ulottuvuudet ovat hyvin verrattavissa nuoren jälkihuoltoprosessiin lähtien jälkihuollon valmistelusta sen päättämiseen. Jälkihuollon ollessa vapaaehtoista nuorelle asiat, jotka nousevat esiin ovat nuoren osallisuuden vahvistaminen ja esimerkiksi lastensuojelulaitoksen työntekijän tai sosiaalityöntekijän rooli siinä tehtävässä.

Nivala (2010, 111, 114–115) käyttää käsitettä sosiaalipedagoginen kansalaiskasvatus, joka yksinkertaisimmillaan tarkoittaa kasvatusta yhteiselämään ja osallistumiseen yhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen tavoitteena on kehittää ihmisen kykyä elää yhdessä muiden kanssa ja siihen liittyy olennaisesti osallistuminen. Osallisuudella on monia eri merkityksiä, kuten osallistuminen vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan, osallistuminen oman yhteisön arkeen, sen ylläpitämiseen ja rakentamiseen sekä osallistuminen omaan elämään ja sen suunnan määrittämiseen. Sosiaalipedagogisena toimintana osallistumisen edistämässä olennaista on huomion kiinnittäminen osallistumisen edellytyksiin niin ympäristössä kuin osallistuvissa ihmisissä. Osallistumisen edistämässä keskeistä on vaikuttaa toimintaympäristöön niin, että se on turvallinen ja tarjoaa monipuolisia osallistumismahdollisuuksia. Tämän lisäksi pyrkimyksenä on osallistujien osallistumisvalmiuksien ja -halun kehittymisen tukeminen.

4.2 Sosiaalipedagogiikka lastensuojelulaitoksen jälkihuoltotyössä

Tutkimuksessa olevan lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa on tullut esiin, että monella laitoksen työntekijällä on koulutuksen myötä hankittua teoreettista osaamista sosiaalipedagogiikasta, mikä sitä kautta ohjaa myös varsinaisen työn tekemistä. Yhteisestä sosiaalipedagogisesta työtavasta ei kuitenkaan ole laitoksessa sovittu, vaan jokainen työntekijä toteuttaa jälkihuoltoa laitoksen yhteisten periaatteiden ja työtapojen mukaan nuoren kannalta tavoitteellisesti. Yhden nuoren kanssa toimii yksi asia, toisen toinen. Jokaisella nuorella on henkilökohtaiset tavoitteensa, ja näin ollen myös keinot niiden saavut-

tamiseksi ovat jokaisen nuoren kohdalla yksilölliset. (Lastensuojelulaitoksen työntekijät 2011.)

Lastensuojelulaitoksen toimintaa ohjaavia arvoja ovat asiakaslähtöisyys, yhteistyö, joustavuus, turvallisuus sekä nuoren sidosryhmien, kuten perhe suku ja ystävät, arvostaminen. Asiakaslähtöisyyteen kuuluvat muun muassa nuoren edun asettaminen ensisijalle, yksilöllisyyden arvostaminen sekä tavoitteellinen toiminta. Yhteistyö sekä nuoren sidosryhmien arvostaminen ovat erittäin olennaisia periaatteita koko nuoren lastensuojeluasiakkuuden ajan. Työn sujumisen ja luottamuksen rakentamisen kannalta tärkeää on avoimuus ja oikeudenmukaisuus, joihin liittyvät esimerkiksi rehellisyys, johdonmukaisuus, hyvä tiedonkulku, toisen kunnioittaminen sekä aito kohtaaminen. (Lastensuojelulaitoksen työntekijät 2011.)

Keskeisimmät työtavat ja -menetelmät lastensuojelulaitoksessa ja erityisesti sen jälkihuoltotyössä ovat keskustelu, motivointi ja kannustaminen, ohjaaminen, sopiminen ja aikuisen mallina toimiminen (Lastensuojelulaitoksen työntekijät 2011). Aikaisemmassa sosiaalipedagogiikan määrittelyssä sosiaalipedagogisen työn keskeisiksi tunnusmerkeiksi määrittyivät vuorovaikutus, toisen ihmisen kohtaaminen sekä itseapuun auttaminen subjektiutta vahvistamalla. Lisäksi sosiaalipedagogiselle työlle tärkeää on, että ihmistä autetaan oivaltamaan itse omat mahdollisuutensa esimerkiksi kahdenkeskisen dialogisen keskustelun tai toiminnan avulla. (Hämäläinen 1999, 61–62, 66–69.)

Vertaamalla keskenään lastensuojelulaitoksen ja sosiaalipedagogiikan työmenetelmiä huomataan, että molemmista nousevat esille vuorovaikutus ja keskustelu, motivointi ja innostaminen sekä omien voimavarojen huomaamiseen kannustaminen. Motivointiin ja innostamiseen liittyy lastensuojelulaitoksen työtavoissa mainittu työntekijän mallina tai esimerkkinä toimiminen, ollen näin yksi osa motivointia. Eroina näissä kahdessa on, että lastensuojelulaitoksen toiminnassa painottuu jonkun verran ohjaaminen sekä asioista sopiminen ja sitä kautta niihin sitouttaminen.

5 ITSENÄISEEN ELÄMÄÄN ASETTUVA NUORI JA TUEN TARVE

Lyhyesti määriteltynä nuoruus on elämänvaihe, jonka pituus vaihtelee yksilöittäin ja kulttuureittain. Nuoruuden aikana lapsesta muotoutuu aikuinen, jolla on yksilöllinen ulkomuoto, persoonallisuus ja sosiaalinen ympäristö. Tänä aikana nuori kasvaa niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Nuoruuteen kuuluu olennaisena osana itsenäistyminen ja kasvu ympäristöstä irrottautuminen vähitellen itsenäiseen elämään. Nuorelle erityisen tärkeitä asioita kasvun kannalta ovat turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, kehitystä ohjaavat haasteet ja suotuisa kasvu ympäristö. (Aaltonen ym. 2007, 13–15.) Kasvun kannalta tärkeiden asioiden huomioidmisessa on muistettava, että nuorella voi olla takanaan jo pitkäkin asiakkuus lastensuojelussa. Nuorella saattaa olla kokemuksia erilaisista viranomaisista, varhaisesta itsenäistymisestä sekä niin hylkäämisistä ja pettymyksistä kuin tuen ja kannattelun kokemuksistakin, jotka vaikuttavat häneen itsenäiseen elämään asettuesssa. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 175–176.)

Nuoruutta tarkastellaan usein siirtymä kautena lapsuudesta aikuisuuteen (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 166; Nurmiraanta ym. 2009, 72). Myös Aaltonen ja Heikkinen (2009, 166) sanovat nuoruuden hahmottuvan siirtymässä, jotka konkretisoituvat muun muassa koulutukseen, työllistymiseen, perheellistymiseen tai asumiseen liittyviin muutoksiin. Käytännössä tällaisia siirtymiä ja vaiheita voivat olla ammatilliseen koulutukseen siirtyminen, rikos- ja päihdekokeilut, lapsuudenkodista pois muuttaminen tai vanhemmaksi tuleminen. Siirtymässä ja aikuistumisessa on pitkälti kysymys elämänhallinnan lisääntymisestä ja itsenäistymisestä, jota pyritään tukemaan, ohjailemaan ja kontrolloimaan erilaisten instituutioiden kautta.

Nuorista ja nuoruudesta puhuttaessa tutkimuksessa keskitytään myöhäisnuoruuteen, joka muun muassa Kronqvistin ym. (2007, 166) mukaan ulottuu 19-vuotiaasta 25-vuotiaaseen. Tälle ajanjaksolle tunnusomaista on, että identiteettiin liittyvät kysymykset laajenevat sekä nuori pohtii ideologisia (maailmankatsomuksellisia) teemoja ja omaa asemaansa maailmassa.

5.1 Nuoruuden kehityshaasteet ja itsenäistyminen

Laurilan (2008, 99–100) mukaan nuoruus on elämänvaihe, jossa aikaisemman kokemuksen avulla vastataan sekä sisäisiin että ulkoisiin haasteisiin. Nuoren on luovuttava monesta tutusta asiasta ja alettava rakentaa omanlaistaan elämää. Oman elämäntyylin löytämisen lisäksi keskeisenä kehityshaasteena on itsenäistyminen suhteessa vanhempiin (tai sijaishuoltopaikkaan). Kehityshaasteisiin liittyy olennaisesti myös myönteisen minäkäsityksen rakentaminen. Minäkäsityksen rakentamiseen liittyy oman fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen puolen hyväksyminen. On tärkeää hyväksyä itsensä ja tunnistaa omat vahvuudet, mutta vastaavasti myös omat kehittämishaasteet. Myönteisen minäkäsityksen omaaminen mahdollistaa pettymysten sietämisen lannistumatta. Aaltosen ym. (2007, 82, 133) mukaan positiivisen minäkuvan luomisessa ja elämänhallinnan tunteen lisäämisessä tärkeää on, että nuori kokee pystyvänsä vastaamaan kehityshaasteisiinsa.

Nuoren kehityshaasteet muodostuvat siis ympäristön asettamien odotusten, toimintamahdollisuuksien ja antaman tuen sekä yksilön omien voimavarojen, tarpeiden ja valintojen pohjalta (Aaltonen ym. 2007, 19). Kronqvist ym. (2007, 172) sanovat nuoruusiän kehityshaasteiden olevan hyvin mullistavia nuoren etsiessä merkitystä elämälleen ja paikkaansa maailmassa. Erityisesti yksilöllisyyden ja erillisyyden löytämistä pidetään nuoruuden kehityshaasteina. Tähän liittyy irtautuminen vanhemmista ja uusista tilanteista itsenäisesti selviytymisen opetteleminen. Nurmiraanan ym. (2009, 76) mukaan tällöin nuoren minäkuva monipuolistuu. Monipuolinen minäkäsitys suojaa nuorta mahdollisten negatiivisten elämäntapahtumien psyykkisiltä vaikutuksilta, kuten syrjäytymiseltä tai masennukselta.

Itsenäistyminen kasvu ympäristöstä itsenäiseen elämään on kehitysprosessi, joka vaatii ajoittain kivuliastakin tasapainoilua vapauden ja vastuun sekä turvallisten rajojen välillä. Tällöin nuoren luovuutta, itsenäisyyttä, ja kasvamista vastuullisuuteen tulee tukea. Nuori tarvitsee tuekseen aikuista, joka auttaa nuorta ymmärtämään muuttuvaa kehoaan ja epävarmaa minäänsä. (Aaltonen ym. 2007, 15.) Itsenäistyminen tarkoittaa muun muassa elämäntavojen, poliittisen näkemyksen sekä arvojen ja asenteiden muokkaamista itselle mieluisiksi. Lisäksi ajankoh- taiseksi tulee ammatin valinta omien toiveiden ja taipumusten mukaisesti sekä

parisuhteen itsenäinen valinta. Myös raha-asioista huolehtiminen ja itsenäinen päätöksenteko tulevat tärkeäksi osaksi nuoren elämää. Vaikka itsenäistyminen tapahtuu suhteessa läheisiin, on nuorelle tärkeää kyetä rakentamaan omaa verkostoa hyödyntäen sitä sosiaalisena pääomana ja tuen lähteenä. (Laurila 2008, 99–100.)

Sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren historia saattaa synnyttää korostettua pohdintaa identiteetistä. Verrattaessa ”tavalliseen nuoreen” vastaus ei aina avaudu yhtä helposti. Nuoren mieltä voivat askarruttaa monet kysymykset esimerkiksi mikä tekee minusta minut tai mihin minä kuulun. Näihin kysymyksiin ei ole helppo vastata, mikäli nuorella on takana pitkä lastensuojelutausta. Keskenään ristiriitaiset muiden antamat ja itse antamat määritelmät minuudesta sekä mahdollisesti useasti haavoittunut jatkuvuuden tunne luovat epäselvyyttä identiteettiin. Identiteetin erään määritelmän mukaan se on tarina, jonka ihminen kertoo itselleen ja muille itsestään. Vaikka muilla voi olla kielteinen tarina nuoresta, niin tärkeintä on, että nuori rakentaa itse itselleen hyvän tarinan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Hyvän tarinan rakennusaineita ovat myönteinen minäkäsitys, selviytyminen, ymmärrys ja toivo. (Laurila 2008, 100, 102, 119.) Taskisen (2010, 153) mukaan viimeistään jälkihuollon aikana nuorelle olisi turvattava mahdollisuus käsitellä oman elämänsä vaiheita myönteisen identiteetin vahvistamiseksi. Tähän kuuluu esimerkiksi keskusteluja siitä, keneen nuori voi luottaa, mihin hän tuntee kuuluvansa ja keneltä hän voi tarvittaessa pyytää apua.

Sinkkosen (2010, 53, 55) mukaan nuoren itsenäistymistä tukee hiukan konservatiivinen vanhempi. Vanhemman ei tule kulkea nuoren perässä, tunkeutua nuoren reviirille tai yrittää ymmärtää kaikkia nuoren päähänpistoja vaan toimia tarvittaessa kuuntelijana ja keskustelukumppanina. Nuoret tarvitsevat sellaista aikuista kuuntelemaan, joka jaksaa aidosti kuunnella loppuun saakka sen, mitä heillä on sanottavanaan. Aikuisen muodostamat ennakko-oletukset ja varhaiset johtopäätökset estävät myös nuorta saamasta tilaisuutta hahmottaa omia, toisinaan epäjohdonmukaisiakin ajatuksiaan. Kun aikuinen asennoituu niin, että hän pyrkii ymmärtämään ja selkeyttämään nuoren ajatuksia, tekee nuori ilman ulkoista pakkoa, itse, ne päätökset, jotka ovat aikuisenkin mielestä järkevimpiä. Myös Nurmiraanta

ym. (2007, 83–84) sanovat, että neuvotteleva ja keskustelevala kasvatustyyli edesauttavat nuoren itsenäisen ajattelun kehittymistä.

5.2 Sosiaalinen tuki

Cobb'n (1976, 300) määritelmän mukaan sosiaalinen tuki on resurssien vaihtoa, auttamista ja suojaa. Se on tietoa, joka saa ihmisen uskomaan siihen, että hänestä välitetään ja että hän on omassa verkostossaan rakastettu ja arvostettu. Kumpusalon (1991, 14) mukaan sosiaalinen tuki on käsitteenä positiivinen. Siihen sisältyy ihmisten välinen vuorovaikutus, jossa saadaan sekä annetaan henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea. Lisäksi se voi olla suoraa tai epäsuoraa, joko henkilöltä toiselle tai järjestelmän kautta annettua tukea.

Sosiaalisen tuen käsitteen määrittelyssä käytetään Esko Kumpusalon (1991, 14, 16) jaottelua sosiaalisen tuen muodoista. Kumpusalon teoriaan päädyttiin sen vuoksi, että siinä on selkeästi jaoteltu eri sosiaalisen tuen muodot ja niiden sisällöt sekä se on helposti sovellettavissa jälkihuoltopalveluihin. Sosiaalisen tuen muotoja ovat: *aineellinen, toiminnallinen, tiedollinen, emotionaalinen ja henkinen tuki*. Tuettavan tarpeesta riippuen annettavan tuen painopiste suuntautuu joko fyysisen, psyykkisen tai sosiaalisen selviytymisen tukemiseen. Tarvittavan tuen luonne määrää tuettavan omatoimisuuden sekä osallistumisen tarpeen. Alla olevassa kuviossa 2 näkyy, millä eri tavoin sosiaalisen tuen muodot voivat ilmetä.

KUVIO 2. Sosiaalisen tuen muodot (Kumpusalo 1991, 14)

Kaikissa sosiaalisen tuen muodoissa voidaan ainakin osittain erottaa tuen määrä ja laatu sekä tuen subjektiivinen ja objektiivinen luonne. Sosiaalisen tuen eri osien suhteen tuen laatu ja oikea-aikaisuus ovat ratkaisevia tekijöitä lukuun ottamatta aineellista tukea, jossa määrä on ratkaisevassa osassa. (Kumpusalo 1991, 15.) Tutkimuksessa selvitetään, mitä eri sosiaalisen tuen muotoja lastensuojelulaitos tarjoaa jälkihuoltopalveluiden muodossa nuorille ja, miten nuoret nämä palvelut kokevat.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöprosessi alkoi helmikuussa 2010, jolloin mielenkiinnon herättävä tutkimusaihe löytyi. Kanasen (2008, 44–46) mukaan tutkimusaiheen perusedellytyksenä on sen tutkittavuus eli, miten tutkimus voidaan suorittaa onnistuneesti. Lisäksi aiheen valintaan vaikuttaa tutkijan resurssit, joita ovat aika, raha ja osaaminen. Tutkimuksella tulisi olla myös uutuusarvoa, mikä edellyttää perehtymistä viimeaikaisiin tutkimuksiin ja teorioihin. Perehtyminen puolestaan auttaa oman aiheidean tarkentamisessa ja aiheen rajaamisessa. Näiden seikkojen lisäksi tutkijan omat intressit ja mielenkiinto tutkimusaihetta kohtaan auttavat viemään tutkimuksen loppuun asti. Työelämän tarpeista lähtöisin oleva tehtävänanto vaikutti alusta asti sekä mielenkiintoiselta että realistiselta siis sellaiselta, joka oli mahdollista suorittaa onnistuneesti huomioiden olemassa olevat resurssit kuten ajan ja osaamisen.

Tutkimusaiheen valintaa puolsi myös se, että aiheessa oli sopivasti haasteita kuten sen ajankohtaisuus sekä itse teoriaan ja lastensuojelulaitoksen toimintaan perehtyminen. Tämä tarkoitti sitä, että tutkimusaihetta ja sen rajaamista tuli miettiä ajan kanssa ja ajatuksella. Lisäksi opinnäytetyössä oleva kehittämisnäkökulma, se miten lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalvelut vastaavat paremmin nuorten tarpeita, vei koko ajan prosessissa eteenpäin ja motivoi tutkimaan aihetta onnistuneesti.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009b, 137–138) mukaan tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä, joka ohjaa tutkimusstrategisia valintoja. Luonteeltaan tutkimus voi olla kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava. Tämä ei pois-

sulje sitä, että tutkimukseen ei voisi sisältyä useampia kuin yksi tarkoitus ja että tarkoitus voi muuttua tutkimuksen edetessä. Tämä opinnäytetyö oli kartoittava, sillä tutkimuksen tarkoitus oli auttaa lastensuojelulaitoksen työntekijöitä selvittämään, miten he voisivat kehittää jälkihuoltotyötään ja tarjota laadukkaita jälkihuoltopalveluita. Tavoitteena oli saada mahdollisimman totuudenmukainen ja monipuolinen kuva tarjottavista jälkihuoltopalveluista nuorten näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksen tärkein näkökulma oli siis nuorten subjektiivinen kokemus. Alkuperäinen, aihemarkkinoilta löydetty toimeksianto, ei juuri opinnäytetyöprosessin aikana muuttunut, sillä lastensuojelulaitos tiesi tarkasti mihin tarkoitukseen ja ongelmaan tutkimuksessa haluttiin vastausta haettavan.

Tutkimusaiheen löytymisen jälkeen toimeksiantajan kanssa oltiin useamman kerran yhteydessä ja tavattiin yhdessä koko lastensuojelulaitoksen työntekijätiimin kanssa käyden läpi opinnäytetyöhön liittyviä ajatuksia ja toiveita. Toimeksiantajan pyynnöstä opinnäytetyössä ei mainita lastensuojelulaitoksen nimeä, ainoastaan se, että kyseessä on lahtelainen laitos. Takana tässä on nuorten tunnistettavuuden suojaaminen kuten myös siinä, että lastensuojelulaitos hoiti kaiken yhteydenpidon nuorten kanssa tutkimusprosessin aikana. Opinnäytetyön suunnitelmaseminaari pidettiin syyskuussa 2010, jonka jälkeen varsinaista tutkimusta lähdettiin toteuttamaan. Osan tutkimukseen osallistuneista nuorista ollessa vielä jälkihuollossa, tarvittiin tutkimuksen toteutukseen tutkimuslupa, jota haettiin tutkimuslupahakemuksella hyväksytyn tutkimussuunnitelman kera Lahden lastensuojelupäälliköltä Päivi Lahdelta. Päätöksen (LIITE 1) saamiseen kului odotettua pidempi aika, minkä vuoksi haastattelujen aloittamista täytyi siirtää, mutta tutkimuksen toteuttamista se ei onneksi haitannut.

6.1 Tutkimustehtävät

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten nuoret kokivat lastensuojelulaitoksen tarjoamat jälkihuoltopalvelut. Toimeksiantaja oli erityisesti kiinnostunut siitä, missä asioissa nuori oli saanut tukea jälkihuollon aikana, oliko tuki ollut riittävää, missä roolissa työntekijä oli suhteessa nuoreen, miten nuori koki jälkihuoltopalveluiden vastaavan hänelle luvattuja asioita sekä mitä kehittämisideoita nuorilla oli jälkihuoltopalveluihin liittyen (Lastensuojelulaitoksen työntekijät 2011). Muun muassa näihin kysymyksiin haettiin vastausta opinnäytetyöprosessin aikana.

Tutkimustehtävät tarkentuivat alun ajatuksista ja heitoista lopulliseen muotoonsa tutkimusprosessin edetessä kuitenkin ennen aineiston hankintaa. Tutkimustehtäviä mietittiin yhdessä myös lastensuojelulaitoksen kanssa. Lopulliset tutkimustehtävät muokkautuivat seuraavanlaisiksi:

1. Miten ja missä asioissa nuori on kokenut saavansa tukea jälkihuollon aikana?
2. Mistä/miltä tahoilta nuori on saanut tukea ja onko se ollut riittävää?
3. Mitä vaikutuksia jälkihuoltopalveluilla on ollut nuoren elämään?
4. Miten jälkihuoltopalveluita voisi kehittää vastaamaan nuoren tuen tarvetta?

Tutkimustehtäviä ei ole siis jaoteltu esimerkiksi yhdeksi päätutkimustehtäväksi ja alatutkimustehtäviksi. Ensisijaisena punaisena lankana tutkimusta toteutettaessa ja aineiston hankintaa mietittäessä oli kuitenkin, jo aikaisemminkin mainittu, nuoren subjektiivisen kokemuksen selvittäminen.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimuskohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen. Tyypillisiä piirteistä laadulliselle tutkimukselle ovat lisäksi muun muassa tutkimuksen toteuttaminen joustavasti, tutkimussuunnitelman muuttaminen olosuhteiden sitä vaatiessa, aineiston koonti luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa sekä ihmisen suosiminen tiedon keruun välineenä. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina, joten myös aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Täl-

löin tulokseksi saadaan vain ehdollisia selityksiä johonkin aikaan ja paikkaan rajoittuen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.) Lisäksi Tuomen ja Sarajärven (2009, 85) ja Kanasen (2008, 24, 28) mukaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään esimerkiksi kuvaamaan tiettyä tapahtumaa tai ymmärtämään jotakin toimintaa. Tästä johtuen on tärkeää, että tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on mahdollisimman paljon tietoa tai kokemusta tutkittavasta asiasta.

Tutkimusotteeksi valikoitui laadullinen tutkimusote, koska aihetta haluttiin tutkia mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullinen tutkimusote mahdollisti lisäksi tapaamisen nuorten kanssa ja heidän kokemustensa kuulemisen ja ymmärtämisen keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Laadullisen tutkimuksen avulla pystyttiin tuomaan esiin nuorten subjektiiviset kokemukset ja näkemykset koskien jälkihuoltopalveluita. Tässä tutkimuksessa nuoret olivat jälkihuoltopalveluiden asiantuntijoita ja tuo asiantuntijuus oli tavoitteena tuoda esille.

6.3 Aineistonhankinta ja käsittely

Hirsjärven ym. (2009b, 164) mukaan kvalitatiivisissa eli laadullisissa tutkimuksissa aineisto kerätään käyttämällä laadullisia metodeja, joita ovat esimerkiksi teema- tai ryhmähaastattelu, osallistuva havainnointi sekä erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Näitä menetelmiä käyttämällä tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Myös Tuomen ja Sarajärven (2009, 71) mukaan laadullisen tutkimuksen käytetyimpiä aineistonhankintamenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Edellä lueteltuja menetelmiä voidaan käyttää vaihtoehtoisesti, rinnan tai eri tavoin yhdisteltynä tutkimusongelman ja -resurssien mukaan.

Tässä tutkimuksessa aineiston hankinnassa päädyttiin teemahaastatteluun. Alussa vaihtoehtona teemahaastattelulle oli ryhmähaastattelu, mutta yhdessä lastensuojelulaitoksen kanssa päädyttiin siihen, että ryhmähaastattelussa toisten nuorten läsnäolo voisi vaikuttaa yksittäisen nuoren mielipiteisiin tai siihen, mitä hän uskaltaa tai voi sanoa, joten teemahaastattelu nähtiin parempana vaihtoehtona. Valmiin tutkimusaineiston käsittelyssä käytettiin aineistolähtöistä sisällön analyysia.

6.3.1 Kohderyhmän valikoituminen

Kvalitatiivisen tutkimuksen kohderyhmä valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 58) mukaan haastateltavien määrä riippuu aina tutkimuksen tarkoituksesta. Yleisenä ohjenuorana voi pitää sitä, että haastatella tulisi niin montaa kuin se välttämätöntä tarvittavan tiedon saamiseksi. Kuten aikaisemmin mainittiin, niin laadulliseen tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä tulee olla mahdollisimman paljon tietoa tai kokemusta tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85).

Tutkimusprosessin alusta lähtien kohderyhmän oli sovittu yhdessä lastensuojelulaitoksen kanssa tulevan heiltä itsenäistyneiden ja jälkihuollossa olleiden nuorten joukosta. Pohdittavaksi jäi, koostuisiko kohderyhmä jo jälkihuollon päättäneistä vai vielä jälkihuollossa olevista nuorista vai molemmista sekä, mikä olisi sopiva tutkimusotannan koko. Toimeksiantajalla oli valta päättää keitä nuoria he pyytäsivät osallistumaan tutkimukseen, sillä toimeksiantaja tunsu nuoret ja nuorten anonymiteetin vuoksi vain lastensuojelulaitos oli yhteydessä heihin. Yhdessä mietittiin sopivaa kohderyhmän kokoa. Alussa puhuttiin jopa kymmenen nuoren osallistumisesta tutkimukseen, mutta realiteettien tullessa vastaan päädyttiin yhdessä siihen, että kuusi nuorta on sopiva määrä. Haastatteluihin osallistuneet nuoret olivat haastatteluhetkellä iältään 18–22-vuotiaita, joten osalla jälkihuolto oli vasta alussa ja osalla vasta päättynyt.

6.3.2 Teemahaastattelu

Aineiston hankinnassa käytettiin siis teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Hirsjärven ja Hurmeen (2009a, 48) mukaan teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen teemojen ja niitä tarkentavien kysymysten mukaan. Lisäksi teemahaastattelussa korostuu haastateltavan tulkinta asioista ja hänen asioille antamat merkitykset, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa haastattelijan kanssa. Tuomen ja Sarajärven (2009, 75) mukaan teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävien mukaisesti. Etukäteen valitut teemat pohjautuvat tutkimuksen viitekehykseen eli jo tiedettyyn ilmiöön.

Teemahaastattelun etuna on joustavuus, jolloin haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja keskustella haastateltavan kanssa. Lisäksi haastattelussa voidaan edetä haastattelijan parhaaksi katsomalla tavalla, jolloin teemoja ei ole pakko noudattaa orjallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Teemahaastattelu valikoitui lopulta tiedonkeruumenetelmäksi, sillä se oli lastensuojelulaitoksen toive aineistonkeruumenetelmästä ja tutkimuksen onnistuneen suorittamisen kannalta se mahdollisti vapaan liikkumisen kysymysten välillä ja epäselvien kohtien tarkentamisen. Haastattelun aikana oli mahdollista aukaista ja selventää kysymyksiä nuorille sekä tehdä lisäkysymyksiä. Toisin kuin olisi esimerkiksi ollut, jos tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä olisi käytetty kyselylomaketta. Lisäksi haastattelun aikana nuorella oli mahdollisuus painottaa eri teemoja oman mielenkiinnon ja tiedon mukaan.

Kanasen (2008, 79) mukaan teemahaastattelussa tulee ennakkoon määritellä ne teemat, jotka tulee käsitellä tai vähintään sivuta haastattelussa. Jonkinlainen runko on hyvä olla tukena haastattelutilanteessa, koska se ohjaa ja varmistaa kaikkien ennakkoon ajateltujen teema-alueiden mukaantulon. Tutkimusprosessin kannalta teemahaastattelurungon (LIITE 2) tekeminen oli yksi haastavimmista osioista. Kokemattomuus näkyi ehkä siinä, että oli vaikea hahmottaa tutkimuksen kannalta oleelliset teemat ja niitä tarkentavat kysymykset. Haastattelurungon tekemisessä lähdettiin kuitenkin liikkeelle alussa määritellyistä tutkimustehtävistä ja niiden ympärille alettiin rakentaa lisäkysymyksiä sekä hahmotella ensimmäistä versiota.

Kaiken kaikkiaan haastattelurungosta tuli kolme eri versiota, joista viimeinen ja lopullinen käytiin yhdessä läpi lastensuojelulaitoksen kanssa. Yhteisessä tapaamisessa mietittiin, vastaavatko kysymykset toimeksiantajan toiveita ja tarpeita. Muutoksia haastattelurunko tehtiinkin niin, että lopullisesta versiosta poistettiin tai muokattiin joitain kysymyksiä sekä lisättiin muutama kohta. Myös opinnäytetyön ohjaajan kanssa käydyn keskustelun jälkeen joihinkin kysymyksiin tuli pieniä sanamuutoksia. Valmis haastattelurunko jakautui kolmen eri teeman alle, joita olivat jälkihuollon aloittaminen, jälkihuollon toteutuminen ja ajatuksia jälkihuollosta. Haastattelurungon esitestausta ei suoritettu ennen haastatteluja, koska tutkimuksen kannalta sopivien esitestaajien löytäminen olisi ollut haastavaa, eikä

olisi ollut mielekästä testata runkoa nuorilla, joilla ei ole lastensuojelutaustaa saattikka kokemusta jälkihuollosta.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) mukaan haastattelun onnistumisen kannalta olisi suositeltavaa, että haastateltava tietäisi tutkimuksen teemat etukäteen, jotta näin itse haastattelutilanteessa voisi saada mahdollisimman paljon tietoa. Teemahaastattelurunko lähetettiin lastensuojelulaitoksen kautta jokaiselle nuorelle etukäteen tutustuttavaksi, sillä sen uskottiin helpottavan nuoria haastattelutilanteessa. Haastattelurunkoon tutustumisen oletettiin tekevän haastattelutilanteesta antoisamman, koska teemat olisivat jo tuttuja. Näin kysymysten selventämiseenkään ei kuluisi mahdottomasti aikaa. Kaikki haastattelut toteutuivat marras-joulukuun aikana 2010, vaihtelevalla menestyksellä sen suhteen, onnistuiko ensimmäinen nuoren kanssa sovittu haastattelu aika vai ei.

6.3.3 Sisällönanalyysi

Analyysin tavoitteena on tuottaa ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus (Kananen 2008, 94). Myös Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108) sanovat analysoinnin tarkoituksena olevan selkeän kirjallisen kuvauksen tekeminen tutkittavasta asiasta. Analysoinnin tarkoitus on lisätä tutkimuksen informaatioarvoa, mikä onnistuu esittämällä alun perin hajanainen aineisto selkeämpänä kokonaisuutena. Vasta tämän jälkeen aineistosta voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Tutkimusaineiston käsittelyssä käytettiin Tuomen ja Sarajärven (2009, 109) aineistolähtöisen sisällönanalyysin mallia. Sisällönanalyysillä pyritään tiivistämään ja selkeyttämään tutkimusaineiston sisältöä sanallisesti, kadottamatta sen sisältämiä informaatiota. Olennaista on päättely ja tulkinta. Ensin aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan sen jälkeen uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Laadullisessa tutkimuksessa analyysia tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. Myös Kananen (2008, 94) mukaan sisällönanalyysin tavoitteena on aineiston kuvaaminen sanallisesti tiiviissä ja yleisessä muodossaan. Sisällönanalyysin vaiheisiin kuuluvat aineiston pelkistäminen eli redusointi, klusterointi ja abstrahointi.

Tutkimuksen analysointityö aloitetaan nauhoitetun haastatteluaineiston kuuntelemisella ja puhtaaksikirjoittamisella tekstimuotoon eli litteroimisella. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Hirsjärven ym. (2009b, 222) mukaan puhtaaksikirjoittaminen on mahdollista tehdä myös valikoimalla vain osa aineistoa litteroitavaksi kuten esimerkiksi tutkimuksen kannalta oleelliset teemat. Tässä opinnäytetyössä litteroitiin kaikki haastattelut sanasta sanaan, koska nuorten alkuperäiset kommentit haluttiin säilyttää alkuperäisessä muodossaan. Aineistosta muodostui varsin laaja, sillä nauhalle tallennettua aineistoa oli yhteensä noin 4,5 tuntia. Sanasta sanaan litteroituna tekstiä tuli 96 sivua. Litteroimiseen kului aikaa noin 50 tuntia.

Varsinaisessa tutkimusaineiston analysoinnissa edettiin Tuomen ja Sarajärven (2009, 109–110) kuvauksen mukaisesti. Aineisto oli tullut tutuksi jo haastattelujen ja litteroinnin yhteydessä, mutta sitä oli kuitenkin luettava vielä useaan kertaan läpi. Lukemisen ja aineistoon perehtymisen yhteydessä siitä alkoi nousta esille tutkimustehtävien kannalta oleellisia asioita. Ennen analyysin aloittamista tuli määritellä analyysiyksikkö, joka saattoi olla yksittäinen sana, lauseen osa, lause tai ajatuskokonaisuus. Analyysiyksiköksi tässä opinnäytetyössä määräytyi ilmaus, joka kuvasi jälkihuoltopalveluihin liittyvää tilannetta, kokemusta tai ajatusta.

Aineiston pelkistämisessä eli redusoinnissa aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen tieto pois. Aineistoa tiivistämällä tai pilkkomalla sitä osiin, saadaan esiin tutkimustehtävälle merkittäviä ilmauksia. Tutkimustehtävät ohjaavat siis aineiston pelkistämistä. Litteroidusta aineistosta nostetut ilmaukset voidaan esimerkiksi alleviivata erivärisillä kynillä ja sen jälkeen listata ne eri paperille. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Aineistosta yliviivattiin erivärisillä kynillä eri teemoihin liittyvät kohdat, jonka jälkeen nämä kustakin teemasta esiintyneet alkuperäisilmaukset listattiin erilliselle paperille. Tämän jälkeen niistä muodostettiin pelkistetyt ilmaukset.

Klusterointi eli ryhmittely tarkoittaa samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsimistä aineistosta. Ryhmittelyssä pelkistetyt ilmaukset käydään läpi ja samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään omaksi luokakseen, joka sitten nimitetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tällä tavoin aineisto tiivistyy, sillä yksittäiset tekijät rajataan yleisemmän käsitteen alle. Klusteroinnissa luodaan alustavia

kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmitellyistä käsitteistä käytetään nimitystä alaluokka. Alaluokat yhdistämällä saadaan yläluokkia, yläluokat yhdistetään pääluokiksi ja lopuksi muodostetaan yhdistävä luokka. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Analyysin etenemisen havainnollistamiseksi opinnäytetyöhön liitettiin esimerkki teemasta jälkihuollon toteutuminen (LIITE 4).

Viimeisenä vaiheena on aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen. Siinä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Käsitteellistämässä edetään alkupe-
räisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Luokitusten yhdistelemistä tehdään niin pitkälle kun se aineis-
ton sisällön kannalta on tarpeellista ja mahdollista. Käsitteiden yhdistämisellä saadaan vastaus tutkimustehtävään. Tuloksissa esitetään aineistosta muodostetut käsitteet tai teemat. Tuloksissa kuvataan myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–113.)

Analyysissa käytettiin teemoittelua, jossa kyse on laadullisen aineiston pilkkomi-
sesta ja ryhmittelystä eri aihepiirien mukaan. Siinä painottuu, mitä kustakin tee-
masta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Ensin kaikki teemoihin tutkimus-
tehtävien kannalta olennaisesti liittyvät asiat oli yliviiivattu. Haastavinta oli poimia
aineistosta merkitykselliset asiat, sillä aineistosta löytyi paljon muutakin mielen-
kiintoista tekstiä, jota olisi halunnut käsitellä. Tämän jälkeen eri teemojen sisällöt
koottiin yhteen ja ilmaukset pelkistettiin. Seuraavaksi pelkistetyt ilmaukset yhdis-
tettiin alaluokiksi, alaluokat yläluokiksi, yläluokat edelleen pääluokaksi ja lopulta
yhdistäväksi luokaksi. Kokonaisuudessaan aineiston käsittely ja analysointi toteu-
tui joulukuun 2010 ja maaliskuun 2011 välisenä aikana.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksen analyysi toteutettiin tarkastelemalla kutakin teemaa erikseen. Jokaiselle teemalle oli muodostettu tarkentavat lisäkysymykset, ja niihin kysymyksiin etsittiin vastauksia tutkimusaineistosta tutkimuksen tuloksia kootessa. Kaikki nuorten esittämät ilmaukset siitä, miten he olivat kokeneet lastensuojelulaitoksen jälkihuollon ylipäättään, olivat tutkimustulosten kannalta olennaisia.

Seuraavassa käsitellään tutkimustuloksia teemojen jaottelun, ei siis tutkimustehtävien, mukaisesti. Tämä sen vuoksi, että tulokset halutaan esittää nuorten jälkihuoltoprosessien etenemistä mukaillen. Alussa käydään läpi nuorten kokemuksia jälkihuollon aloittamisesta, seuraavaksi nuorten kokemuksia jälkihuollon toteutumisesta ja lopuksi nuorten ajatuksia jälkihuollosta. Tarkoituksena on tuoda tuloksissa esille erityisesti vastauksia niihin kysymyksiin, joista lastensuojelulaitos oli kiinnostunut.

7.1 Jälkihuollon aloittaminen

Nuorten haastatteluista poimituista vastauksista näkyi tyytyväisyys siihen, että lastensuojelulaitoksen tiedottaminen jälkihuoltopalveluista ennen jälkihuoltoon siirtymistä oli riittävää. Kaikki nuoret kokivat, että heillä ei ollut sen suurempaa tarvetta lastensuojelulaitoksen tarjoamaan sosiaaliseen tukeen. Tämä vaikutti siihen, kuinka aktiivisesti nuori itse haki tietoa jälkihuoltopalveluista. Osa haastatteluista toi esiin, että he olivat saaneet ennen jälkihuoltoon siirtymistä monisteita, joissa oli tietoa jälkihuoltopalveluista ja niistä oli ollut hyötyä tiedon saamisessa.

Nuoret toivat kuitenkin esille sen, että heillä oli aina tarvittaessa mahdollisuus kysyä itseä mietityttäviä asioita, mutta että niitä myös tuli osata kysyä. Kaksi haastatteluista koki, että muualta saadusta tiedosta oli hyötyä siinä, että osasi juuri kysyä oikeita asioita jälkihuoltopalveluihin liittyen. Osa nuorista koki, että jälkihuoltoon siirtyminen ei ollut sinänsä iso asia. Ainoat muutokset olivat omaan asuntoon muuttaminen ja sijaishuollon loppuminen. Koska yksi nuori oli sijoitettu lastensuojelulaitokseen avohuollon tukitoimena ennen uuden lastensuojelulain

astumista voimaan, niin hänen kohdallaan jälkihuoltoon pääseminen edellytti huostaanoton tekemistä.

Joo siis ihan ok, et mut sitku mul ei ollu sillee mitää hirveetä tarvetta tavallaan niinku mitenkää erityiselle niiku huolenpidolle täs niiku vuosien varrella, ni sit on tavallaa, ei oo niiku ollu sellast tosi isoo tarvetta sille jälkihuollolle.

Et ku alko lähenee se, ni alettii puhuu vähän siitä ja sit mä sain kaiken maailman lappuja, että... Enimmäkseen niistä lapuista varmaa luin ja sit kysyin, jos oli jotain kysyttävää.

No kyselin mä ihan kaikilta, ketkä nyt vaan ties sillee, ku... Tai, että eihän aina...jos on ollu vaik vähän vähemmän aikaa töissä, ni ei ne aina tiiä kaikkii asioit sillee samal taval sitte.

Kysyttäessä nuorilta, mitä jälkihuoltoon ylipäätään sisältyi, niin useimmat sanoivat suurin piirtein tietävänsä, mitä siihen liittyi tai mistä jälkihuollossa oli kyse. Tähänkin liittyi nuorten kokemus siitä, että he eivät erityisesti kokeneet tarvitsewansa jälkihuoltopalveluita.

Joo, siis osittain, mut sit nii, niiku ei sit tavallaa niiku, ettei sit, oliko nii innokas tai nii tarviimas sitä jälkihuoltoa.

...mul on itellään ollu sellai tilanne, et mä oon kuiteki ollu aika, et mul ei ollu mitää ongelmia siin mun itsenäistymiseni kanssa...

Suurin osa haastatelluista nuorista ei muistanut lainkaan jälkihuoltosuunnitelman tekemistä tai hyvin heikosti ja sitä, mitä siihen olisi kirjattu. Kysyttäessä myös siitä, kuinka paljon suunnitelmaan kirjattaviin esimerkiksi tavoitteisiin jälkihuollon ajalle olisi itse saanut vaikuttaa. Useimpien mielestä suunnitelman tekeminen sujui kuin muutkin tapaamiset lastensuojelulaitoksen työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Nuoret kuitenkin kokivat olevansa osallisia suunnitelman teossa. Yksi nuorista epäili, että kaikkia ei suunnitelman teossa kuitenkaan osallis-

teta tai vastuuteta esimerkiksi maksamaan vuokraa. Suurin osa muisti suunnitelmaan kirjattavan muuttopäivän, sen kuka hoitaa vuokranmaksun ja kuinka monesti lastensuojelulaitoksen työntekijöihin ollaan yhteydessä.

Mä en nyt tiedä mistää suunnitelmasta... Ehkä siel suunniteltii, en muista nyt yhtää, et...

...me niinku muutamaan kertaan pidettiin sellasta palaveria, jossai niitten sossun tiloissa siellä, et mitä siihe jälkihuolto... Et varmaan niit käytännön asioita... No, että omahoitajat on yhteydessä sillei... Enimmäksee varmaa siihe asumiseen liittyen... Just, että muutan iteksee, ja mitkä laskut pitää ite maksaa, ja mitkä sitte tulee sossusta ja... Siin tuli vaa lähinnä sellast puhetta, et ollaan yhteydessä ja, et nää henkilöt on yhteydessä ja sillee...

*...että mä vähä epäilen, että niiltä ihmisiltä ei ees kysytä, että ”haluaks sä maksaa itte vuokras”, jotka ei siihen kykene, et must tuntuu, et ne on sitte taas puhunu ohitte sen ihmisen niiku sosiaalityöntekijä ja *** henkilökunta.*

7.2 Jälkihuollon toteutuminen

Lastensuojelulaitoksen jälkihuollon osalta kaikki nuoret kokivat tärkeimmäksi asiaksi sen, että he tiesivät apua tai tukea tarvitessaan myös saavansa sitä, keltä tahansa lastensuojelulaitoksen työntekijältä. Nuorille olennaisinta oli kokemus siitä, että he pystyivät luottamaan työntekijöiden tukeen. Vain yhdellä nuorista oli negatiivinen kokemus työntekijän asennoitumisesta henkilökohtaisesti vaikeaan asiaan. Yksi haastatelluista sanoi saaneensa paljon siitä, että ennen jälkihuoltoon siirtymistä he olivat yhdessä työntekijän kanssa käyneet läpi nuoren tulevaisuuden suunnitelmia.

Nuoret kokivat lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluiden olevan sitä, että työntekijöiltä sai apua arkisissa askareissa ja tarvittaessa tukea ja neuvoa esimerkiksi siinä, mihin asioihin jälkihuollossa oleva nuori voi pyytää taloudellista tu-

kea. Osalle haastatelluista nuorista jälkihuoltopalvelut olivat käytännössä sosiaalista kanssakäymistä, yhdessäoloa. Vastaavasti yksi nuorista taas ei kokenut tarvitsevänsä niinkään sosiaalista kanssakäymistä. Lisäksi nuorten kokemuksen mukaan tukea sai arkisten asioiden ja virallisten asioiden hoidossa. Yksi vertasi lastensuojelulaitosta lapsuudenkotiin, josta voi hakea tavaroita, ja johon voi palauttaa niitä.

...että tääl oli aina, ties sen kyllä, että...ja vieläki varmasti on vaikka ei oookaa enää jälkihuollossa ni varmasti saa täältä tukea iha yhtälailla ku sillonki.

No just niissä... Asioitten hoidossa ja sit yksinkertasest, jos on ollu jotai murheit tai jotain tällasta näi, ni on pystyny näkee, kuitenkin aika läheisiks tuli niiku mun omaohjaajat tääl...

No totta kai. Ettei tarvi vaan niiku sitä omaohjaajaa kytätä, et millo se sit on paikalla.

...kyl se toimii, jos niiku nuori haluaa, et se toimii...

Kysyttäessä nuorilta jälkihuoltopalveluiden riittävyydestä, sanoivat kaikki sen omalla kohdallaan olleen riittävää. Nuorten haastatteluista nousi kuitenkin esille, että mikäli nuori olisi tarvinnut enemmän tukea jälkihuollon aikana, ei työntekijöiden aika olisi saattanut aina riittää. Itse nuoret kokivat saavansa apua ja tukea sopivasti ja voivansa myös vaikuttaa sen määrään. Myös oma aktiivisuus avun pyytämisen suhteen koettiin vaikuttavan sen määrään.

No kyl mä luulen, et niil just siihen oli aikaa. Mä luulen, et jos mul ois ollu vähä jotai enemmi probleemia, ni kyl se voi olla, et se ois se aika loppunu niiltäki, että... Ku, ei kauheest niitä probleemia ollu... Kyl ja aika kiirettä näilläki pitää täällä kuitenkin tässä samal duunii yrittää painaa ja sitte viel mun asioit hoitaa, ni...

Mmm...no...kyllä sillei siin mieles riittävästi, et mitä mä oon osannu ottaa vastaa, et...että...et joskus on välil vähä vaikeeki, ku ei, jos jotenki sellast, ei tunnu luonnolliselta vaikka, et pyytää apua... Et jos on ollu liian vähästä, ni se on ehkä ollu sen takii, et mä en oo itekkää viittiny tai jaksanu pitää yhteyttä tai, et...

No enemmän sitä aikaa ja ehkä enemmän sitä niiku semmosta... Siis tää- täähän on vielä ihan hyvä paikka siis sillee, et täällähän on viel sulle aikaa, mutta tota... Ei sitä voi tehdä mitenkää muute, ku et lisätä niiku henkilöstöä ja tällasta näi, mut pulaaha sitä on kaikkialla, et emmä tiä, et oks mitää sellasta oikeesti, mitä pystys tekee enemmän ilman, että päättäjät tekee jotain.

Työntekijöiden roolia jälkihuoltopalveluiden toteuttajana mietittäessä, nuoret saivat heistä olevan apua monenlaisissa rooleissa muun muassa neuvonantajana, kuuntelijana, muuttoapuna, kannustajana. Toiset haastatelluista kokivat voivansa luottaa työntekijöihin kun taas osa ilmaisi reilusti aiempien kokemustensa vaikuttavan siihen, että luottaminen työntekijöihin oli vaikeaa tai he eivät muuten vain olleet muodostaneet työntekijöihin sellaista suhdetta, että vakavista asioista keskusteleminen työntekijöiden kanssa olisi ollut luontevaa.

Yksi asia, minkä osa nuorista koki negatiivisena, oli työntekijöiden vaihtuminen jälkihuollon aikana, sillä se saattoi vaikuttaa siihen, että nuori koki yhteydenpidon vähentyneen tutun työntekijän lähdettyä. Yksi vastaajista ei edes muistanut uuden työntekijänsä nimeä. Osa ei kuitenkaan kokenut tätä huonona asiana vaan he saivat oppineensa puhumaan toisten työntekijöiden kanssa toisista asioista ja toisten kanssa toisista. Yksi puolestaan totesi jo tottuneensa elämään elämäänsä siten, että ihmiset ympärillä vaihtuvat, joten oman työntekijänsä vaihtuminen ei siihen nähden vaikuttanut negatiivisesti. Positiivisena koettiin kuitenkin se, että jälkihuollon ajaksi nimetyn työntekijän valintaan sai nuori itse vaikuttaa. Työntekijöiden neuvova rooli koettiin niin, että se ei vienyt nuorten tilannetta eteenpäin. Vastaavasti työntekijän kanssa lastensuojelulaitoksessa asumisen aikana tehdystä kansista, johon oli koottu nuoren itsenäisen elämisen kannalta olennaisia asioita, oli hyötyä nuorelle ja sen yksi haastatelluista nosti esille.

...mut kyllä niistä on kuuntelu apuu, jos niiku tarvii tai siis, jos on ollu semmonen, et on tarvinnu, mut joo totta kai ne kuuntelee. Jos tulee, tuntuu, et ne on tavallaa semmosii ihmisii ketkä on ollu aina paikalla, jos on tarvinnu, ni.

...must on tuntunu ainaki, et pystyy luottamuksel nii kaikis asiois ja tekemisis, et ei tarvi niiku sitä stressaa, et.

En todellakaa, mä en luota ollenkaa... Mulla on niin paljon henkilökohtasta kokemusta...

No joo... Mutta tota... Ku tämmöses paikassa opit elämää sillee, et ihmiset menee ja ihmiset tulee ja oot eläny elämis sillee, et ihmiset menee ja ihmiset tulee, ni ei se nyt oo siis sillee, et...

Haastatteluissa nuorilta kysyttiin kokemusta tuen tarpeen muuttumisesta jälkihuollon aikana. Tällä haettiin esimerkiksi sitä, kokiko nuori tuen tarpeen isommaksi jälkihuollon alussa kuin lopussa. Jotkut nuorista sanoivat alussa tarvinneensa enemmän tukea kuin lopussa. Osa haastatelluista koki muun muassa tarvitsevänsä alussa tukea siihen, miten pitää järki päässä itsenäisyyden ja itsenäistymisvarojen kanssa. Nuoret myös mainitsivat jälkihuollon lähentyessä loppuaan aktiivisemman osapuolen roolien vaihtuneen. Jos alussa lastensuojelulaitoksen työntekijät olivat hanakampia ottamaan yhteyttä nuoreen, niin lopussa nuori saattoi jopa olla se ahkerampi osapuoli.

No just sitä, että enemmän tuli, jos oli just jotain muutoksia elämässä tai jotain asioita, ni enemmän tuli tänne soiteltuu ja niiku hakeuduttuu tänne ja sitte... Nii ja tarvi niiku just apuu kaikis... Joo, käytännön asioissa välillä ihan vaa... Ihan pikku jutuiskii saatto joskus olla, mut aika harvoin kuitenkin, ei mul hirveest kuitenka ollu, mut sit loppuu kohden, ni emmä nyt juurika täällä ikin käyny... Nii, enkä, enkä oikeesta soittanukka koskaa, et oikeestaa täältä sitte soitti joskus, että...

... mut ku koska täälki on nii paljo työntekijöitä, että... No on se ollu kuitenkin aika paljon mun alotteesta, et kyl tääl pitää aina välillä käydä vähän kiljumassa.

7.3 Ajatuksia jälkihuollosta

Haastatteluista nousi esille, että nuoret kokivat jälkihuoltopalveluiden vastanneen heille luvattuja asioita. Mikäli lastensuojelulaitoksen työntekijän tapaamisen oli sovittu tapahtuvan esimerkiksi kerran viikossa, niin kuin useimmissa vastauksissa tuli esille, toteutui se myös nuorten kokemuksen mukaan näin. Toki jälkihuollon edetessä yhteydenpito myös luonnollisesti vähentyi. Yksi haastatelluista nuorista sanoi, että ei enää huomioi työntekijöiden tekemiä lupauksia, sillä kokemus oli opettanut, että ne eivät aina toteudu.

Joo, siis kyl se, mitä me ollaan sovittu sillon, ku tähän on lähetty, ni on ne pitäny... Mut siis kaikki, mitä ollaa puhuttu, et tehää, ni se on tehty ja...

...joo siis, ei kyl niiku se, et mun mielest viikottaisin, viikottaisesti pitäis olla yhteydessä kuitenkin. Kyl se mun mielest toteutu aika hyvi sitte, et kyllähä se totta kai väheni sitte.

Mä oon liian helppo ollu varmaa, ei mul oo ikin ollu mitää sanottavaa mistää... Mä oon ollu aina lähes töissä tai koulussa tai jossai ja ei mul oo...kaikki on ollu, rullannu koko ajan eteenpäi vaa, ni ei siin...

Puhuttaessa jälkihuoltopalveluiden vaikutuksesta arkeen, nuorten kommenteissa painottui se, että palvelut näkyivät vähän arjessa, mutta niillä oli kuitenkin tärkeä merkitys. Ja kuten aiemmin mainittiin, niin tieto siitä, että nuorella oli joku tuki olemassa, helpotti arjessa pärjäämistä. Osa kertoi myös saaneensa materiaalista helpotusta arjen pyörittämiseen. Nuoret eivät kokeneet millään tavoin haitaksi lastensuojelulaitoksen yhteydenottoja tai siellä käymistä, päinvastoin. Vain yksi nuorista mainitsi yhteydenpidon olevan välillä liian tiheää. Lisäksi jälkihuollon

päättymisen jälkeenkin nuoret kokivat vielä voivansa olla yhteydessä lastensuojelulaitoksen työntekijöihin. Yksi vastaajista mainitsi, että ei pelkästään jälkihuollossa oleminen vaan ylipäättään lastensuojelulaitokseen pääseminen vaikutti häneen positiivisesti.

No ei nyt joka päiväseen arkeen tietenkään sillä tavalla... Et joo, ei siis mitenkää radikaalisti ihan joka päiväsesti niiku vaikuta, että käyn totta kai, kivaa et välil tulee ees puhelinsoitto...

No haittoja on sit varmaa vaa se, että...et, jos liian usein tai jos tuntuu, et jotenki vahataa tai kytätää hirveen liikaa...

...kaikkii mitä siel oli niit pesuaineita ja niitä mä kävin, harjoja ja papereit, vessapaperit ja noi mä kävin aina hakee täältä...

Tääl on iha sikahyvii tyyppi töissä, joihi mä oon vieläki yhteydessä. Emmä ois kyl niiku, mä oisin varmaa aika paljo erilaine ihmine, jos mä en ois täällä.

Kysyttäessä nuorilta kokemusta itsenäistymisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä, kokivat he olevansa itsenäisiä ja vastuussa omasta elämästään. Joillakin oma elämänhistoria oli vaikuttanut siihen, että jo nuoresta iästä lähtien oli tullut ottaa vastuun itsestään kun taas osa nuorista koki lastensuojelulaitoksen toimintatapojen auttaneen oman elämän hallinnassa. Kaikki olivat kuitenkin sitä mieltä, että vain he itse pystyivät vaikuttamaan omaan itsenäistymiseensä ja ottamaan siitä vastuun. Yksi nuori koki pääsevänsä elämässä eteenpäin senkin vuoksi, että hän ei viettänyt aikaa muiden lastensuojelulaitoksessa olleiden nuorten kanssa. Haastatelluista yhtä nuorta lukuun ottamatta kaikki kävivät joko koulussa tai töissä.

Must tuntuu, et ehkä se mikä on auttanu siin itsenäistymisee eniten on se, et tää on sellane paikka, mis on saanu sen oman rauhan täällä ollessaan ja sit sai sen hyvän tuen täältä lähtiessään ja sit semmosen tasasen öö tavallaan no huolenpidon sen matkan varrella tavallaan sit siihe ku se jälkihuolto loppuu...

...ollu suht samanlaista silloin täälläki asua, että tuli noi kauppakuviot ja ruuan kanssa sähläämiset tutuks, et...

...kylhä se on kiva vähän aikaa rypee siinä itsesäälässä tälle jonku kanssa, mut ku se lopult johtaa vaa siihe, et sä et mee elämässä eteepäi yhtää.

Sit mult jäi koulu kesken, ku mä muutin täältä pois... mut se oli kyl iha tietone ratkasu tavallaa, et halusin lähtee tekee sitä duunii, mitä mä tein sillo, sitä samaa duunii, mitä mä teen nyttekii...

Nuorten kanssa puhuttaessa, miten he kokivat osallisuutensa yhteiskuntaan, kysymys näyttäytyi todella hankalana. Yksi vertasi osallisuutta verojen maksamiseen, toinen valtiolla työskentelemiseen, loput vain totesivat kuuluvansa yhteiskuntaan. Yksi nuorista koki, että lyhyt aika, jonka hän vietti lastenkodissa ei erkaannuttanut häntä yhteiskunnasta. Hänen mukaansa kokemus voisi olla eri pidemmän lastensuojelutaustan omaavilla nuorilla. Vain yksi haastatelluista nosti yhteiskunnallisen vaikuttamisen esiin ja myönsi, että ei ole sillä saralla ollut kovinkaan aktiivinen. Aihetta sivuten nuoret kertoivat kokemuksiaan siitä, miten ulkopuoliset ihmiset, joille nuori kertoi lastensuojelutaustastaan, saattoi reagoida asiaan. Tästä nuorilla oli niin positiivisia kuin negatiivisiakin kokemuksia. Erään haastatellun kokemuksen mukaan häntä oli tuettu koko lastensuojeluasiakkuuden aikana sen verran, että tulevaisuudessa hän haluaa antaa osansa muille.

No se riippuu vähä päivästäkii, oks mä nii yhteiskuntakelvolline... Et no en siis syrjäytyny sillee oo mitenkää. Niiku se riippuu must ittestä iha välillä... Et mite...kokee elämän.

...mä oon nyt niin kyllästyny siihen, koska sit sielt tulee aina niitä, joko sielt tulee "sun elämä on varmaa ollu tosi huonoo"... Tai sit sielt tulee sitä, "miten sä kehtaat käyttää tätä yhteiskuntaa hyväksi", et niit tulee myös näitä, jotka leimaa sut sossupummiks ja "miten kehtaat riistää tätä valtiota ja ihmisiä" et se vähän riippuu, kelle

puhut ja sun pitää ite, et siis sehän on huono juttu, et sun pitää ite oppia pitää turpa kiinni...

...mulle on annettu silleen niin paljon, et ku on kaikki, on tuettu niin paljon ja on saanu asuu tääl ja nyt tuetaa, et emmä niiku koko loppuelämäni haluu olla sossun rahoist riippuvainen, et kyl mä silleen omillani haluisin pärjätä sit kuitenkin tai antaa takas sit jolleki muulle, joka tarvii.

Lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluiden kehittämisestä haastatelluilla nuorilla ei ollut paljoakaan sanottavaa. Joku nuorista esitti ajatuksen ”opaslappuses-ta”, johon olisi koottuna asioita, joihin nuoret ovat jälkihuollon aikana oikeutettuja tai joita he voisivat saada. Pääsääntöisesti he olivat kuitenkin todella tyytyväisiä jälkihuoltopalveluihin. Yksi haastatelluista toivoi, että siirtyminen omaan asuntoon lastensuojelulaitoksesta voisi sujua pikku hiljaa kuten ”normaalilla” nuorella hänen muuttaessaan lapsuudenkodistaan. Osa nuorista sanoi osaavansa jo arvostaa jälkihuoltopalveluita, joten he eivät osanneet sanoa enää mitään negatiivista siitä. Nuorilta kysyttiin vielä, mistä he kuvittelivat sen johtuneen, että asiat ylipäätään lastensuojelulaitoksessa ja sen jälkihuollossa toimivat tai eivät toimineet. Osan haastateltujen mielestä positiivinen asia oli lastensuojelulaitoksen ilmapiiri ja työntekijät.

Siis, siis, se ei oo niiku näitte ihmisten vika siinä vaan se on niiku vika siinä...ei tällasii paikkoi tarpeeks, ja että tuol on oikeesti ihmisii jonossa iha sikana... Et sä voinu muuttaa ees niiku vaik pikku hiljaa. Muuttaa lapsuudenkodista pikku hiljaa, ei ollu puhettakaan siitä... Sitte tota, sit ku me saatiin kamat ulos pakusta ja sit sinne jäi minä ja mun yks kaveri tälle näi ja ”hei hei” ja sit paku lähti.

Ei mul oo vaa mitää negatiivista... Jos en oo jotai saanu, ni sit sitä ei oo tarvinnukka.

...koska tääl on nii pirun hyvä ilmapiiri... Ne on nää ihmiset, ketkä tekee tän paikan. Nää ihmiset, ketkä on tääl töissä, et ne on tavallaa

*niiku... no niil on niiku osaamista, ammattitaitoo, sitten myöski
semmosta tervettä järkee siin niiku kaikessa tekemisessä, ja sit osaa
sanoo sit siin kohtaa tiukasti kans ku tarvii.*

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lahtelaisesta lastensuojelulaitoksesta it-senäistyneiden nuorten kokemuksia jälkihuoltopalveluihin liittyen. Tutkimustehtäviin haettiin vastauksia teemahaastattelurungon tarkentavien lisäkysymysten ja itse haastattelutilanteessa syntyneiden kysymysten avulla. Laajan aineiston analysoinnin jälkeen vastaukset alussa asetettuihin tutkimustehtäviin saatiin.

Tutkimuksessa lähdettiin selvittämään, miten nuoret olivat kokeneet lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalvelut. Vaikka haastattelujen aikana eksyttiin usein varsinaisista teemoista esimerkiksi nuoren taustoihin, kokemuksiin sijaishuollosta ja yhteistyön toteutumiseen sosiaalityöntekijöiden kanssa, niin näistä eksymisistä oli myös hyötyä, koska haastattelijan roolissa oli helpompi ymmärtää nuorten ajatusmaailmaa ja sitä kokemusta, joka heillä kustakin asiasta oli. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli välittää tietoa nuorten kokemuksista toimeksiantajalle, jotta se pystyisi kehittämään jälkihuoltotyötään ja tarjoamaan jatkossa entistä laadukkaampia jälkihuoltopalveluita.

Nuoret olivat varsin yksimielisiä siitä, että lastensuojelulaitoksen tiedottaminen jälkihuoltopalveluista ennen jälkihuoltoon siirtymistä oli riittävää. Haastatteluissa kaikki kuusi nuorta sanoivat joko suoraan tai antoivat ymmärtää, että heillä ei ollut sen suurempaa tarvetta lastensuojelulaitoksen tarjoamille jälkihuoltopalveluille. Tästä voidaan päätellä, että jälkihuollon alussa nuoret eivät itse aktiivisesti hakeneet tietoa tai kokeneet tarvitsevansa sitä. Haastatteluista välittyi se, että nuorille tärkeintä oli tunne siitä, että jonkin asian askarruttaessa mieltä, keltä tahansa työntekijältä, jonka uskoi osaavan vastata asiaan, pystyi kysymään neuvoa. Tietoa jälkihuollosta nuoret keräsivät työntekijöiltä matkan varrelta, eikä esimerkiksi kaikkea kerralla.

Sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtyminen ja jälkihuoltosuunnitelman tekeminen näyttäytyivät haastatteluissa nuorille todella epäselvinä kohtina. Yksi nuorista tiivistikin jälkihuollon olevan vain sitä, että muutetaan omaan kotiin ja käyttäminen loppuu. Liekö siitä johtuvaa, että jälkihuoltopalveluita ei nähty tarpeellisena, niin jälkihuollon ei ylipäätään koettu olevan tavoitteellista tai merkityksellistä toimintaa.

Nuorille lastensuojelulaitoksen jälkihuoltotyön idea oli siinä, että tarvitessaan apua tai tukea he pystyivät luottamaan työntekijöihin. Vaikka nuoret eivät sinällään kokeneet jälkihuoltopalveluita tarpeellisina, niin siitä huolimatta heiltä löytyi paljon esimerkkejä missä asioissa he olivat apua tai tukea saaneet. Aikaisemmin mainitun Kumpusalon (1991, 14) määritelmän mukaan sosiaalinen tuki on muun muassa tietoa, joka saa ihmisen uskomaan siihen, että hänestä välitetään ja että hän on omassa verkostossaan rakastettu ja arvostettu. Haastatteluissa yksi nuori totesikin, että oli mikä tahansa ongelma vaan, niin lastensuojelulaitoksen työntekijöille pystyi aina soittamaan ja juuri tämä tieto toi turvaa.

Kumpusalon (1991, 14) jaottelu sosiaalisen tuen muodoista sisälsi aineellisen, toiminnallisen, tiedollisen, emotionaalisen ja henkisen tuen. Lastensuojelulaitoksen jälkihuoltotyön kautta nuoret olivat saaneet aineellisena tukena muun muassa kodinhoitotarvikkeita ja petivaatteita. Toiminnallinen tuki näyttäytyi nuorten puheissa niin, että he olivat saattaneet käydä eri virastoissa työntekijöiden kanssa tai saada apua asunnon hankinnassa ja muuttamisessa. Tiedollisena tukena haastatteluissa näyttäytyi erilaisten lomakkeiden täyttäminen yhdessä työntekijöiden kanssa sekä neuvot esimerkiksi koulutukseen tai jälkihuollon sisältöön liittyvissä asioissa. Emotionaalinen tuki puolestaan näyttäytyi niin, että osa nuorista puhui tiukan sävyyn siitä, kuinka työntekijät tekevät vain työtään, eivätkä tästä johtuen voineet aidosti kiintyä lapsiin ja nuoriin. Haastatellut kuitenkin kokivat saaneensa kannustusta. Henkiseksi tueksi käsittäisin sekä nuoren että työntekijän yhteisen aatteen siitä, että nuoren itsenäistyminen ja elämässä pärjääminen sujuisivat suotuisalla tavalla.

Jälkihuoltopalveluiden riittävyys ja erityisesti aika nousivat haastatteluissa mielenkiintoisiksi teemoiksi. Koska nuoret eivät kokeneet tarvitsevansa niin paljon

jälkihuoltopalveluita niin heidän mielestään työntekijöiden antama aika heidän huomioimiseen ja asioiden hoitoon oli riittävää. Nuoret kuitenkin toivat esille, että mikäli ongelmia olisi ollut enemmän niin työntekijöiden aika, ei olisi saattanut riittää.

Työntekijöiden rooli näyttäytyi erittäin moninaisena nuorten puheissa. Tutkimuksen teoriaosuudessa mainitut roolit (turvallinen aikuinen, kuuntelija, apu arjen asioissa, asiantuntija, tsemppari, olkapää) tulivat kaikki esille haastatteluissa. Haastatteluista päätellen työntekijöiden vaihtuvuus oli runsasta. Osa oli tottunut työntekijöiden vaihtuvuuteen, toisia se ei haitannut. Tämä ehkä sen vuoksi, että nuorten tarve jälkihuoltopalveluille ei ollut suurta. Vaikka nuoret eivät kokeneet työntekijöiden vaihtuvuutta merkittävänä asiana, niin lastensuojelussa tulisi painostaa työntekijöiden pysyvyyteen, etenkin puhuttaessa nuorista asiakkaista. Lisäksi nuorten kannalta olisi edullista, mikäli työntekijät todella tuntisivat nuoret, jotta he osaisivat tarjota sopivasti oikeanlaista tukea.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että sosiaalipedagogiselle työotteelle tärkeitä asiat kuten vuorovaikutus, toisen ihmisen kohtaaminen ja sitä kautta hänen auttamisensa itseapuun näkyivät lastensuojelulaitoksen työntekijöiden työotteessa (Hämäläinen 1999, 61, 68–69). Kuitenkin nuorten voimakas käsitys oman toiminnan merkityksestä elämänsä kannalta oletettavasti helpotti työntekijöiden roolia nuorten motivoijana.

Tapaamisissa lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kanssa ennen tutkimuksen toteuttamista keskusteltiin siitä, että työntekijän kannalta jälkihuollon ehkä tärkein tavoite on tehdä itsensä tarpeettomaksi nuoren kannalta. Haastattelut näyttivät, että monen nuoren kohdalla tähän oli myös päästy. Nuoret toivat esille, että jälkihuollon alussa he tarvitsivat enemmän tukea kuin lopussa. Ne nuoret, joilla jälkihuolto oli jo päättynyt, mainitsivat että loppuajasta he eivät tarvinneet enää minäänlaista tukea. Haastatellut nostivat esiin, että vaikka lopussa varsinaista syytä pitää yhteyttä lastensuojelulaitoksen työntekijöihin ei enää ollut, niin halusivat he silti olla työntekijöihin yhteydessä joko puhelimitse tai käymällä paikan päällä lastensuojelulaitoksessa.

Känkäsén (2009, 232) mukaan siirtymävaiheissa esimerkiksi sijaishuollosta jälkihuoltoon lapsella tai nuorella täytyy säilyä tunne siitä, että hän on turvassa ja hänestä pidetään huolta. Kuten aiemminkin on tullut ilmi, niin jälkihuoltopalveluiden vaikutus nuorten arkeen tai elämään oli haastattelujen valossa minimaalista, mutta he toivat esille sen, että kaikkein tärkeintä oli juuri edellä mainittu tietoisuus siitä, että tarvittaessa joku oli tukemassa, myös jälkihuollon päättymisen jälkeen. Pohdintaa herättää se, mistä nuorille syntyi tällainen luottamus. Nuoret itse sanoivat sen rakentuneen lastensuojelulaitoksen ilmapiiristä ja ammattitaitoisista työntekijöistä. Voi olla, että myös nuorten kokemukset siitä, että luvutat asiat jälkihuollon osalta olivat toteutuneet, auttoivat luottamuksen synnyssä.

Jälkihuollon yhtenä tavoitteena Taskisen (2010, 151) mukaan on, että nuori kykenee itsenäiseen elämään. Myös tässä asiassa nuoret olivat samaa mieltä siitä, että vain he itse pystyivät vaikuttamaan omaan itsenäistymiseensä ja ottamaan vastuun omasta elämästään. Nuorten mieleen oli voimakkaasti iskostunut se, että omilla toimilla vaikutit hyvin pitkälti siihen, miten asiat elämässä ylipäättään toimivat. Lastensuojelulaitoksessa asuessaan he saivat kuitenkin hyvät eväät siihen, miten pärjätä sijaishuollon päätyttyä. Myös osallisuudesta yhteiskuntaan nuoret olivat sitä mieltä, että se miten he itse kokivat asian, niin vain sillä oli merkitystä.

Thomasin (2002, 174–176) jaottelun mukaan osallisuuden eri ulottuvuudet olivat mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Nuoren koko jälkihuoltoprosessiin verrattuna edellä mainitut osallisuuden ulottuvuudet mahdollistuivat tutkimustulosten perusteella. Sijaishuollon päättyessä nuorilla oli mahdollisuus valita, jäävätkö he jälkihuollon piiriin vai eivät. Nuorilla oli mahdollisuus saada tietoa jälkihuoltoon liittyvistä asioista hakemalla tietoa sekä kysymällä mieltä askarruttavista seikoista. Jälkihuoltosuunnitelman tekemiseen nuoret kokivat voivansa vaikuttaa ja yleensäkin jälkihuollon aikana heillä oli mahdollisuus vaikuttaa siihen, missä määrin he tarvitsivat tukea ja ottivat vastaan lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluita sekä olivat tekemisissä työntekijöiden kanssa. Lastensuojelulaitoksen työntekijän rooli nuoren osallisuuden vahvistamisessa oli kenties nuoren tukeminen tarvittaessa ja erityisesti hänen itsenäisten päätösten tukeminen.

Haastatteluissa nuorilta oli erittäin haastavaa saada esille jälkihuoltopalveluihin liittyviä kehitysideoita, sillä kehitettävää ei nuorten mielestä paljoakaan ollut. Vastaavasti sijaishuollon ajalle, muihin laitoksiin ja sosiaalityöntekijöihin liittyen nuorilla oli paljonkin negatiivista sanottavaa. Johtuuko ero sitten siitä, että jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista eikä yhteistyö ole läheskään niin tiivistä kuin sijaishuollon aikana vai siitä, että lastensuojelulaitoksen jälkihuoltotyö oikeasti toimii? On muistettava, että tutkimukseen on huomioitu kuitenkin vain kuuden nuoren kokemukset.

Tutkimusaineistossa huomioitavaa oli nuorten positiivinen sävy lastensuojelulaitoksesta puhuessaan. Puolet nuorista korosti päässeensä kyseiseen laitokseen, mikä oli selvästi nähtävissä nuorten kanssa jutellessa. Ehkä jopa häiritsevää paikoitellen oli se, kuinka jonkun vähänkin negatiivisen ilmauksen sanottuaan, nuoren oli puolusteltava sanomaansa jollain toisella kommentilla. Esimerkiksi eräs haastatelluista mainitsi, että jos työntekijällä ei ollut aikaa hänen asioidensa hoitamiseen, niin hän ymmärsi sen, sillä työntekijän ajan käyttäminen vielä sijaishuollossa olevan lapsen huomioimiseen oli tärkeämpää.

Aikaisempiin Laitosen (2006) ja Saukon (2008) tutkimustuloksiin peilaten, voidaan todeta, että yhteneväisiä tulokset olivat muun muassa jälkihuoltopalvelujen kirjavuuden ja tavoitteellisuuden suhteen. Erityisesti Laitosen (2006) tutkimuksessa esiin tulleet työntekijöiden ajan puute sekä nuorten sitoutumattomuus nousivat tässäkin tutkimuksessa esille. Ehkä sitoutumattomuus on liian voimakas ilmaisu puhuttaessa tämän tutkimuksen nuorista, mutta jälkihuoltoa ylipäättään voi olla hankala toteuttaa, mikäli nuori ei koe sitä tarvitsevansa.

9 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 19–20) mukaan kaikkiin tutkimuksiin liittyy eettisiä kysymyksiä. Jokaisessa tutkimuksen vaiheessa tutkijan on oltava valmis ratkaisemaan näitä eettisiä ongelmakohtia. Kuulan (2006, 21) mukaan eettinen ajattelu on tutkijan kykyä pohtia sekä omien että yhteisön arvojen kautta sitä, mikä jossain tilanteessa on oikein tai väärin. Eettisiä kysymyksiä tulee vastaan niin tutkimuskohteen ja -menetelmien valinnoissa kuin aineiston hankkimisessa ja tutkittavien suojaan liittyvissä kohdissa. Tutkimustyössä lakien ja normien tuntemus auttaa konkreettisten ratkaisujen tekemisessä, mutta lopulta tehdyistä ratkaisuksista ja valinnoista on jokaisen tutkijan kannettava itse vastuunsa.

Tärkeimpiä eettisiä periaatteita ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa ovat informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset sekä yksityisyys. Ensimmäisenä mainittu periaate, informointiin perustuva suostumus, saa haastattelua käyttävän tutkijan usein miettimään, kuinka tarkasti kertoa tutkittavalle tutkimuksen tavoitteista ja menettelytavoista. Yleisenä ohjenuorana voidaan pitää sitä, että haastateltava on antanut suostumuksensa asianmukaisen informaation pohjalta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20.) Kuula (2006, 22–23) kuitenkin muistuttaa, että tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista ja tutkittava voi halutessaan perua osallistumisensa tutkimukseen myös jälkikäteen.

Kuten aiemmin mainittiin, niin ennen teemahaastattelujen toteuttamista tutkimukselle haettiin lupaa Lahden lastensuojelupäälliköltä Päivi Lahdelta. Tutkimukseen osallistuville nuorille lähetettiin toimeksiantajan kautta saatekirje (LIITE 3), jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä liitteenä teemahaastattelurunko. Tutkimusprosessin aikana nuorilla oli mahdollisuus joko alun perin haastattelusta kuultuaan kieltäytyä siitä tai myöhemmin perua osallistumisensa. Yhden nuoren kohdalla näin melkein kävikin, mutta onneksi hän lopulta suostui haastateltavaksi.

Mäkisen (2006, 114) mukaan tutkimusetiikan perusteisiin kuuluu, että tutkittaville niin yksityishenkilöille kuin organisaatioillekin tulee taata mahdollisuus säilyä anonymineinä valmiissa tutkimuksessa, mikäli he niin haluavat. Anonymiteetin

säilyttämisellä on joitakin etuja tutkimuksen kannalta. Tutkijan on muun muassa helpompi käsitellä tutkimuksessaan arkojakin asioita sekä lupaus henkilöllisyyden salaamisesta rohkaisee ihmisiä puhumaan rehellisesti, mikä helpottaa tutkimuksen kannalta olennaisten tietojen keräämistä. Ennen haastattelujen toteuttamista nuorille luvattiin, että heidän henkilötietonsa pysyvät salassa ja tallennettu aineisto luvattiin hävittää tutkimuksen valmistuttua. Lisäksi toimeksiantajan pyynnöstä myös lastensuojelulaitoksen anonymiteetti säilytettiin. Lastensuojelulaitoksella oli myös mahdollisuus kommentoida sitä koskevia tutkimusraportin osia, jotta mitään heille sopimatonta tai liikaa tunnettavuutta tuovaa tietoa ei julkaistu.

Luottamuksellisuuteen kuuluu tutkittavien anonymiteetin lisäksi tutkimusaineiston luottamuksellinen käsittely. Tähän liittyy tutkijan antama lupaus tutkittaville siitä, että heidän henkilökohtaisia asioita ja tietoja ei saateta muiden tietoon. Tutkijan tulisi selvittää tutkittavilleen, kuinka luottamuksellisuus tutkimuksen eri vaiheissa taataan. Tutkittaville on selvitettävä esimerkiksi se, ketkä pääsevät käsiinsä heidän antamiinsa tietoihin ja kuinka heidän henkilöllisyytensä käytännössä salataan. (Mäkinen 2006, 115–116.) Haastattelujen lomassa nuorille painotettiin, että vain tutkijalla on oikeus haastattelujen kuuntelemiseen ja litteroidun aineiston lukemiseen. Raportoinnista kerrottiin, että tekstissä tullaan käyttämään nuorten suoria lainauksia, mutta niin, että heitä ei pystytä niiden perusteella tunnistamaan.

Hirsjärven ym. (2009, 232–233) mukaan edellä mainittujen tutkimuksen luotettavuutta kohentavien seikkojen lisäksi luotettavuuden todentamisessa auttaa tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta sen kaikissa vaiheissa lähtien aineiston tuottamisesta tulosten tulkintaan. Tutkimuksen toteuttaminen luvussa pyrittiin kertomaan tutkimuksen lähtökohtia ja toteutusta mahdollisimman laajasti sekä avaamaan aineiston analyysia muun muassa liitteenä olevan esimerkin avulla. Tulosten esittelyn lomaan lisättiin suoria haastatteluotteita nuorilta rikastuttamaan tekstiä ja tuomaan itse haastattelutilannetta lukijaa lähemmäksi.

10 POHDINTA

Tutkimukseni tavoitteena oli kuvata nuorten kokemuksia lahtelaisen lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluista. Tutkimukseni toteuttamista ohjasi neljä tutkimustehtävää, joihin mielestäni sain haastatteluilta nuorilta totuudenmukaiset vastaukset vaikka osaa heistä haastattelujen nauhoittaminen vähän jännittikin. Nuoret kertoivat avoimesti kokemuksistaan, ei pelkästään jälkihuoltopalveluihin liittyen vaan muutenkin.

Syksyllä 2010 määrittelemäni tutkimustehtävät eivät muuttuneet tutkimuksen edetessä, sillä niiden pohjalta muodostui teemahaastattelurunko ja sitä kautta sain vastaukset tutkimustehtäviini. Jälkeenpäin ajateltuna olisin voinut muuttaa toista tutkimustehtävääni siten, että sen alku olisi jäänyt kokonaan pois. Näin ollen toisessa tutkimustehtävässä olisi selvitetty vain nuorten kokemusta jälkihuoltopalveluiden riittävydestä. Tästä kohdasta puhuimme myös toimeksiantajan kanssa haastattelujen toteutumisen jälkeen. Toimeksiantaja ei kokenut jälkihuoltotyönsä kannalta tarpeellisena vastauksen saamista tähän kysymykseen, joten tutkimustulosten tarkastelussa jätin sen huomioimatta vaikka se alkuperäisissä tutkimustehtävissä olikin.

Jokaisen haastattelun myötä oma toimintani haastattelijana tuli luontevammaksi ja teemahaastattelurunko tutummaksi. Haastattelurunko eli jokaisen nuoren kohdalla tarkoittaen sitä, että teemojen alle mietityt tarkentavat lisäkysymykset hakivat lopullista muotoaan ja nuorten kohdalla painottuivat eri kysymykset. Tämä kuitenkin vain lisäsi vastausten moninaisuutta.

Teemahaastattelurunkojen lähettäminen nuorille etukäteen oli pääosin eduksi haastattelujen onnistumisen kannalta. Tutkimusluvan ajateltua myöhemmästä saamisesta johtuen ensimmäisenä haastatteluvuorossa ollut nuori ei ehtinyt kuin vilkaista haastattelurunkoa ja osa myönsi suoraan, että he eivät olleet sitä lukeeet. Onneksi puolet nuorista oli tutustunut kysymyksiin ja heidän kohdallaan haastattelurungon ja teemojen tarkentamiseen ei kulunut niin paljon aikaa kuin ehkä niiden kohdalla, jotka eivät haastattelurunkoa olleet lukeneet. Lisäksi osa

haastateltavista kertoi katsoneensa vanhoja papereitaan, josko niistä olisi ollut hyötyä haastattelujen kannalta.

Nuorten kiinnostus aihetta kohtaan tuntui tutkijan ja haastattelijan roolissa olleena mukavalta. Pääosin haastateltavien vastauksissa oli kuultavissa tyytyväisyys jälkihuoltopalveluihin, eikä vastauksissa ollut mielestäni eroa siinä mielessä, oliko vastaajana tyttö vai poika tai vielä jälkihuollossa oleva vai jo jälkihuollon päättänyt nuori. Vaikka tutkimuksessa ei millään lailla lähdetty selvittämään sitä, vaikuttiko nuoren lastensuojelutausta jälkihuoltopalveluiden tarpeeseen, niin sitäkin hieman mietin, sillä nuoret kertoivat niin avoimesti menneisyydestään. Suoraa johtopäätöstä siitä, mikä nuoren jälkihuoltopalveluiden tarve oli, ei mielestäni voinut vetää sen perusteella, millainen tausta nuorella oli. Tarve muodostui jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti ja nuorten vastaustenkin mukaan siihen pystyi pitkälti vaikuttamaan vain nuori itse.

Tätä tutkimusta ja minua tutkijana ajatellen, yksilöhaastattelu oli mielestäni aineistonkeruumuotona onnistunut valinta. Haastattelujen aikana pääsin vuoropuheluun nuorten kanssa ja yllätyin itsekkin siitä, kuinka helposti nuoret kertoivat minulle asioistaan ja kokemuksistaan. Koin, että yksilöhaastatteluissa pääsimme teemojen tarkastelussa syvemmälle kuin mitä ryhmähaastatteluihin verrattuna olisimme saattaneet päässä. Litterointiin sekä aineiston analysointiin kuluneeseen aikaan verrattuna tutkimusotannon koko eli haastateltavien nuorien määrä oli mielestäni sopiva, eivätkä resurssini olisi riittäneet isompaan otantaan. Koin, että kuuden nuoren kokemukset antoivat riittävää suuntaa jälkihuoltopalveluiden kehittämistä ajatellen.

Tutkimustulosten myötä paljastui haastateltujen nuorten tyytyväisyys lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluihin ja työntekijöihin. Itse koin haasteena erityisesti kehitysideoiden esiintuomisen, sillä haastatteluissa niitä ei nuorilta liiemmin ilmennyt. Haastatteluissa esiinnoussut työntekijöiden nuorille antama aika oli nuorista riittävää, mutta he toivat esiin myös sen, että eri tilanteessa työntekijän ajasta saattaisi olla puutetta. Vaikka tulokset eivät sinällään tuoneet mitään uutta ja mul-listavaa tietoa niin uskon, että tutkimuksen merkittävin anti oli siinä, että työnteki-

jät saivat varmistusta sille, mitä he tekevät oikein ja missä asioissa heillä on kehitettävää.

Tutkimusprosessin alusta lähtien yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui moitteettomasti. Tapasimme useasti kuluneen vuoden aikana ja koin saaneeni tukea ja kannustusta sekä apua itseäni mietityttäneihin asioihin jokaisessa prosessin vaiheessa. Yhdessä mietimme tutkimuksen toteuttamista sekä joitakin raportointiin liittyviä seikkoja, johtuen toimeksiantajan anonymiteetistä. Toimeksiantaja toimi mallikkaasti tiedottajana minun ja nuorten välillä sopimalla esimerkiksi haastatteluaikat sekä järjesti yhteydenpidon lisäksi itse haastattelupaikan.

Pohtiessani tutkimustulosten antia, nuorten suuresta tyytyväisyydestä johtuen itseäni eniten mietityttäväksi asiaksi nousi, mistä lastensuojelulaitoksella oli syntynyt tarve lähteä tutkimaan heidän jälkihuoltopalveluitaan. Kävimme myös tästä aiheesta keskustelua ja sain kysymykseeni järkevän vastauksen, mikä toi itselleni luottoa siihen, että tutkimukseni tulosten annilla on merkitystä lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluiden kehittämisen näkökulmasta. Jatkotutkimuksena voisi olla vastaavan kaltaisen tutkimuksen toteuttaminen kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena kyselylomakkeiden avulla, jolloin tutkimusotannon koko olisi isompi ja tulokset yleistettävämpiä.

Omaan opinnäytetyöpäiväkirjaani olin haastattelujen toteutumisen aikaan kirjoittanut myös tarpeesta tutkia jälkihuoltoa nuorten, lastensuojelulaitoksen työntekijöiden ja nuorten sosiaalityöntekijöiden yhteistyön kannalta, sillä haastateltujen nuorten mukaan yhteistyössä oli kehitettävää. Lisäksi osa nuorista mainitsi ajatelleensa tulevaisuuttaan sosiaalialan töissä. Keskustelimme aiheesta asiasta maininneiden nuorten kanssa jonkun verran, mietimme muun muassa lastensuojelutautan vaikutusta omaan työskentelyyn. Tästä mieleeni tuli, että olisi mielenkiintoista tutkia, ehkä hieman aihetta sivuten, lastensuojelutautan omaavien lastensuojelussa esimerkiksi jälkihuollossa työskentelevien työntekijöiden kokemusta siitä, missä asioissa omasta taustasta on ollut hyötyä tai haittaa.

Ennen tutkimusprosessin aloittamista minulla oli hieman kokemusta harjoittelujen kautta lastensuojelutyöstä, mutta jälkihuollosta ei niinkään. Aihe tuntui kuitenkin

koko ajan mielenkiintoiselta ja toimeksiantajan rooli jälkihuoltoon tutustuttajana oli korvaamaton. On kuitenkin muistettava, että jälkihuolto toteutuu eri paikoissa eri tavalla ja nyt sain nähdä niistä yhden. Tutkimuksen aikana teoreettinen tieto erityisesti jälkihuollosta lisääntyi, sillä tietoa lastensuojelusta oli karttunut jo aiemmin.

Tutkimusprosessin alusta lähtien henkilökohtaisena tavoitteenani on ollut tiedon kartuttaminen lastensuojelussa tehtävästä työstä, ja uskon erityisesti nuorten haastattelujen lisänneen tietynlaista avarakatseisuutta työn toteuttamisesta. Nuorten kanssa keskusteleminen sijaishuollosta, jälkihuollosta ja eri työntekijöiden toimista, muistutti minua siitä, että lastensuojelussa työskenneltäessä tulisi pitää mielessä, miksi työtä tehdään, mitä sillä tavoitellaan ja mikä on vähäpätöisten asioiden rooli nuoren kokonaistilanteessa. Sain kuulla nuorten version lastensuojelusta ja eritoten jälkihuollosta, mistä tulevaisuudessa uskoisin olevan hyötyä. Nuorille tärkeintä olivat luotettavat aikuiset, jotka tarpeen tullen olivat nuoren tavoitettavissa ja tukena.

LÄHTEET

Painetut lähteet:

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2007. Nuoren aika. 2.-3. painos. Helsinki: WSOY.

Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 165–176.

Bardy, M. 2009a. Johdanto. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 11–15.

Bardy, M. 2009b. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 17–46.

Cobb, S. 1976. Social Support as a Moderator of Life Stress. *Psychosomatic Medicine* 38 (5), 300–314.

Eronen, T., Laakso, R. & Pösö, T. 2010. Now you see them - now you don't: institutions in child protection policy. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. (toim.) *Social Work and Child Welfare Politics - Through Nordic Lenses*. The University of Bristol: The Policy Press, 147–159.

Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. 2010. From welfare to illfare: public concern for Finnish childhood. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. (toim.) *Social Work and Child Welfare Politics - Through Nordic Lenses*. The University of Bristol: The Policy Press, 47–64.

Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 52–75.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. uudistettu painos. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 117–132.

Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto, koulu- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Hämäläinen, J. 2010a. Nuorisokasvatuksen teoria sosiaalipedagogisessa kehyksessä. Teoksessa Nivala, E. & Saastamoinen, M. (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria - perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 73. 2. uudistettu painos. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Hämäläinen, J. 2010b. Sosiaalipedagogiikka käytännön ja teorian suhteena. Teoksessa Hämäläinen, J. & Nivala, E. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja - Vuosikirja 2010 (11. vuosikerta). Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Kananen, J. 2008. KVALI – Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytäntö. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia – Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.

Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus, raportteja 8/1991. Helsinki: Vapokustannus.

Kuula, A. 2006 Tutkimusetiikka - Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 232–240.

Laaksonen, S. (toim.) 2005. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Laitonen, J. 2006. Jälkihuoltokäytännöt Hämeenlinnassa – Jälkihuollon toteuttaminen ja jälkihuolto nuorten selviytymisen ja itsenäistymisen tukijana. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalipedagogiikan pro gradu -tutkielma.

Laurila, A. 2008. Nuoren itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin - Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–122.

Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Nivala, E. 2010. Osallistuminen sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteena. Teoksessa Hämäläinen, J. & Nivala, E. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja - Vuosikirja 2010 (11. vuosikerta). Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. 2. uudistettu ja korjattu painos. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Saukko, M. 2008. ”Se tosiaan vaihtelee.. Se elämänkulku” – Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Thomas, N. 2002. Children, Family and the State. Decision-Making and Child Participation. Bristol: The Policy Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Elektroniset lähteet:

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2010. Lastensuojelu 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 29/2010 [viitattu 21.1.2011]. Saatavissa:

http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista [viitattu 10.9.2010]. Saatavissa:

<http://www.sosiaaliporssi.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa:

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki).

Suulliset lähteet:

Lastensuojelulaitoksen työntekijät. 2011. Haastattelu 27.1.2011.

LIITTEET

LIITE 1: Viranhaltijapäätös

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Lahten kaupunki

Viranhaltija	Lastensuojelupäällikkö	Pykälä	66
Päätöspäivä	05.11.2010	Määräpäivä	
Organisaatio	Sosiaali- ja terveystoimiala	Toimielin	Sosiaali- ja terveyslautakunta
	Julkinen		
Valmistelija	Maire Kanitz	Päätöslaji	Tutkimuslupa
Hallintokunta	Sosiaali- ja terveysvirasto		
Asia	Tutkimuslupan myöntäminen		

Päätösteksti

Myönnän hakemuksensa mukaisesti Ninja Kajanojalle tutkimuslupan hänen sosionomi amk-tutkintoon liittyvää opinnäytetyötään varten.

Opinnäytetyön aiheena on "Jälkihuollon toteutuminen ja nuorten tyytyväisyys jälkihuoltopalveluihin". Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia erään lahtelaisen perhekeskuksen alaisuudessa toimivan lastensuojelulaitoksen tarjoamia jälkihuoltopalveluita nuorten näkökulmasta. Kohderyhmään kuuluu 6 nuorta, joista 3 on jälkihuollossa. Tutkimuksessa käytetään teemahaastatteluja, se tehdään anonymisti ja osallistujien henkilötiedot pysyvät salassa ja haastattelumateriaali hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimus on tarkoitus olla valmis huhtikuussa 2011. Valmistunut opinnäytetyö toimitetaan tutkimuksen valmistuttua tutkimuslupahakemuksessa olevaan osoitteeseen.

Lisätietoja päätöksestä antaa allekirjoittanut, puh. 818 5551.

Peruste	
Nähtävilläolo	12.11.2010
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimus
LTK tiedoksi	
Saaaja	Ninja Kajanoja
Tiedoksi	Soten kirjaamo / Marika Lehtinen
Tiedoksi sähköpostilla	Marika Lehtinen 05.11.2010
Asiakirjat	tutkimuslupahakemus
Arkistosarja	
Arkistointi	Ei käytössä
Säilytyspaikka	
Säilytysmuoto	

Allekirjoitus

Lastensuojelupäällikkö

Päivi Lahti

LIITE 2: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot:

ikä, sukupuoli, kuinka kauan aikaa jälkihuollon päättymisestä

Jälkihuollon aloittaminen:

- Lastensuojelulaitoksen tiedottaminen jälkihuoltopalveluista ennen jälkihuoltoon siirtymistä
- Tietoisuus omista oikeuksista ja velvollisuuksista
- Jälkihuoltosuunnitelman tekeminen ja siihen kirjattaviin asioihin vaikuttaminen
- Jälkihuoltosuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet ja niiden saavuttamiseksi tarkoitetut menetelmät

Jälkihuollon toteutuminen:

- Miten ja missä asioissa olet saanut tukea?
- Mistä/miltä tahoilta olet saanut tukea?
- Riittävyys
- Lastensuojelulaitoksen työntekijän rooli
- Kokemus tuen tarpeen muuttumisesta jälkihuollon aikana (esim. tuen kokeminen tarpeellisemmaksi jälkihuollon alussa kuin lopussa?)

Ajatuksia jälkihuollosta:

- Miten olet kokenut jälkihuoltopalveluiden vastaavan sinulle luvattuja asioita?
- Jälkihuoltopalveluiden vaikutus arkeen
- Kokemus itsenäistymisestä (esim. asuminen, koulutus, toimeentulo) ja siihen vaikuttavista tekijöistä
- Kokemus osallisuudesta yhteiskuntaan (esim. koulu-, työpaikka)
- Lastensuojelulaitoksen jälkihuoltopalveluiden kehittäminen

LIITE 3: Saatekirje nuorille

Hei [REDACTED]!

Opiskelen Lahden ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Tällä hetkellä teen koulutukseeni kuuluvaa opinnäytetyötä, jonka aiheena on lastensuojelu ja erityisesti jälkihuolto. Tarkemmin sanottuna, opinnäytetyössäni on tarkoitus tutkia [REDACTED] tarjoamia jälkihuoltopalveluita nuorten näkökulmasta. Tästä johtuen, sinun henkilökohtainen kokemuksesi jälkihuoltopalveluista on minulle tärkeä. Tutkimustulosten perusteella [REDACTED] pystyy kehittämään työskentelyään ja tarjoamaan laadukkaita jälkihuoltopalveluita nuorille.

Tutkimuksen toteutan haastattelemalla sinua henkilökohtaisesti. Haastatteluun on hyvä varata aikaa reilu tunti. Haastattelun tallentamiseen käytän nauhuria, mutta se edellyttää suostumustasi. Muistathan, että henkilötietosi pysyvät salassa ja keräämäni haastattelumateriaalin hävitän tutkimukseni valmistuttua. Valmis työni on luettavissa toukokuun 2011 loppuun mennessä [REDACTED].

Haastattelut on tarkoitus aloittaa viikolla 45 (9.11.2010→) ja toivon, että sinulle löytyy sopiva haastattelu-aika. Teemahaastattelurunkoon voit tutustua etukäteen (liite) ja, mikäli siitä ilmenee jotain kysyttävää, niin ota rohkeasti yhteyttä minuun! Lisäksi itse haastattelutapaamisessa voit kysyä mieleesi tulleita asioita. Nähdään [REDACTED]!

Terveisin

Ninja Kajanoja
puh. [REDACTED]
ninja.kajanoja@lpt.fi

LIITE 4: Esimerkki sisällönanalyysistä

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Ala-luokka	Ylä-luokka
<p><i>Mun jälkihuolto oli pitkälti sitä, et me käytiin - työntekijöitten kaa, niiku istuttii tai mä kävin tässä tai me käytiin niitten kanssa jossain syömässä.</i></p> <p><i>Ja tosi usein noi...lähti mun kaa just käymää Kelassa ja työkkäreis ja muis...</i></p> <p><i>...kyl on, jos on pyytäny, että "voitteko muistuttaa, et mun pitää palauttaa se ja se", ni täält on muistutettu ja tälle ja on kyselty ja oltu yhteydessä ja huolehdittu vähän, katottu perään, et saanko...kaiken tehtyy sillee ja...</i></p> <p><i>No, jos käytännön jotain, ni sit on voinu kysyä, ja ni sit mä oon asunu tossa lähempänä ni mä hain täält jotain ikkunan-kahvaa tai jotain, että mä sain pestyy ikkunat ja niiku tällasta, et ei tääl... Mä oon kuiteki asunu tääl, ni se on vähä ku tulis hengaillemaa takas, no melkei niiku lapsuudenkotia, et haet kotonta tavaraa ja sillee, et mä meen nyt täst näi ja tuon tän kohta takas.</i></p> <p><i>...niiku siis autettii jo matkan varrella no näissä...tee sähkösoipimus... Hoida muut-toilmoitus. Mut sit me keskusteltii sitte näistä raha-asioista ja sä sait kysyä, että just vaik, et kui paljo sä saat, mite sä hoidat ne raha-asiat tästä eteenpäin ja... Siellä kerrottiin ne kaikki semmoset, et minne sä kiikutat niit sun hakemuksias, ja mitkä tuet vaikuttaa ja tällaset.</i></p> <p><i>No totta kai se, et tietää, että jos tarvii sitä tukea, ni täältä sitä saa aina. Ni se on ehkä mulle ollu se kaikkein tärkein niiku koko ajan, et tiedän, et oli ihan mitä vaan, ni tänne voi aina soittaa.</i></p> <p><i>...mut mun kohal on riittävää ollu joo ja varmasti on niittenki kohal, jotka on enemmän tarvinnu.</i></p> <p><i>...et mun mielest sillonkii oli aika kiire aika, just ennen ku mä olin muuttamas ja tälle, et...et ei ehkä...niinku niin paljo ehkä valmistettu, mitä...olisille sit toivonu kuitenkin, et...</i></p>	<p>työntekijöiden kanssa lastensuojelulaitoksessa tai syömässä</p> <p>työntekijät nuoren mukana virastoissa</p> <p>työntekijät huolehtivat, että nuori saa asiansa hoidettua</p> <p>apu käytännön asioissa</p> <p>nuoren auttaminen matkan varrella</p> <p>nuoren kokemus siitä, että tuki on olemassa</p> <p>jälkihuolto-palveluiden riittävyys</p> <p>työntekijöiden kiire ja nuoren toiveet jälkihuoltoon siirtymisen valmistamisesta</p>	<p>jälkihuolto-palveluiden muodot</p> <p>tuen saaminen matkan varrella</p> <p>kokemus tuen olemassaolosta ja sen riittävyydestä</p>	<p>jälkihuolto-palveluiden muodot ja riittävyys</p>

<p><i>No semmostahan saa täältä kyllä hurjasti joo, et kyl nii hyvis väleis kaikkien kans tääl, että kyl kaikki ain...niiku kannustaa ja aina ku on jotai, ni kyl voi ihan hyvin tänne tulla kertomaa ja...</i></p> <p><i>...aika paljon pystyy, pystyy juttelee täällä niiku ihan mistä vaa... Ei mul sillee oo... luottamuksen suhtee mitä.</i></p> <p><i>...et tääl räksytetää etupääs siitä, et mite, et sun pitäs tehä, sun pitäs, sun pitäs, sun pitäs, eikä se nyt kauheesti auta. Ei aina-kaa mun tapauksessa.</i></p> <p><i>Mä, mä en oikeest toista muista, koska mul oli niiku *** lähti just, ni mä en nyt muista, et kuka siel on sen tilalla sitten.</i></p> <p><i>Kylhän jokainen, kaikkihan me ollaan vaan ihmisiä tääl, totta kai se sit heijastaa niit omii tuntemuksii vaik ei haluiskaa, vaik ei pitäiskää.</i></p> <p><i>...ku oli ite fiksi, ni kaikki...nää...työntekijätki oli ihan...hyvii tyyypei. Homma toimi nii, ei ollu mitää... No sithän ne oli justiisa, teki vaa ites-, ite sen elämissä vaikeeks sitte ja nii. Ei nekää ollu mukavii kyl niille sitte enää, ketkä oli.</i></p> <p><i>...mut sillo alussa tuli kyl enemmän soiteltuu ja varsinki ku mä kävin pesee pyykkiiki aina tääl välillä...</i></p>	<p>nuorten kannustaminen ja kuunteleminen</p> <p>työntekijöihin luottaminen</p> <p>kokemus työntekijöiden neuvoista</p> <p>omaohjaajan vaihtuminen</p> <p>työntekijän käytös nuorelle vaikeassa asiassa</p> <p>kokemus asioiden sujumisesta ja omasta roolista siinä</p> <p>tuen tarpeen muuttuminen</p>	<p>työntekijän rooli</p> <p>nuoren oma rooli jälkihuollossa</p> <p>kokemus tuen tarpeen muuttumisesta jälkihuollon aikana</p>	<p>työntekijän ja nuoren roolit jälkihuollon aikana</p>
---	--	---	---

Pääluokka

jälkihuollon toteutuminen

Yhdistävä luokka

Nuorten kokemuksia jälkihuoltopalveluiden toteutumisesta